

Företagsekonomiska institutionen
STOCKHOLMS UNIVERSITET

Magisteruppsats 10 poäng
VT 2006

Varför ränta?

Ett räntekritiskt perspektiv

Författare: Haci Huseyin Karaca

Handledare: Thomas Bay

SAMMANFATTNING

I dagens samhälle är det nästintill omöjligt att inte stöta på ränta. Förr eller senare kommer individen i behov av att låna pengar. Behovet av att låna kapital och placera sparandeöverskott koordineras på kreditmarknaden. Ränteverksamhet är den alltmer dominerande formen. Trots att ränta använts under flera århundraden, har det funnits kritiker mot ränta, under en lika lång tid.

Syftet med uppsatsen är att genom räntekritikernas perspektiv redogöra för varför ränteekonomin är problematisk och varför vi eventuell skall ha en räntefri ekonomi istället för den vanliga ränteekonomin.

Metodiskt är uppsatsen grundat på sekundär- och primärdata. Med ändamålet att besvara de frågor som jag ställer i uppsatsen, har jag använt mig av intervjuer och en mindre art av fallstudie.

Definitionen på ränta varierar, men enkelt kan man säga att det är ersättning till olika produktionsfaktorer som exempelvis mark och kapital. I studien har det framkommit att räntekritikernas skäl varit varierande. De flesta kritikerna påstår att ränta leder till att en kapitalström går från fattiga till rika. Med andra ord är räntan till gagn för de individer som redan har gott om pengar. Vid sidan av det förekommer andra skäl. Från religionens sida sägs det att räntan är ett hinder för ett specifikt ändamål. Således är slopande av ränta ett medel för att nå ett religiöst mål.

Kritiken har lett till att diverse räntefria verksamheter uppkommit. Dessa har dock brister. JAK medlemsbank fungerar bra för dess medlemmar som tänker spara och låna på en längre sikt. Islamiska banker har enligt uppgifter en bra avkastning, men till skillnad från förra banken är den lämpligare för kortare in- respektive utlåningar.

Det mesta av räntekritikernas argument och åsikter är lagt fram på ett övertygande sätt, med belägg och siffror hämtade från statliga instanser. Ett total räntefritt samhälle lär inte byggas upp i den närmaste framtiden, men däremot kan det mycket väl vara så att flera räntefria verksamheter dyker upp, samt att de befintliga verksamheternas medlemmar och kunder ökar.

Nyckelord: Räntefri ekonomi, räntekritik, ränta, bank, JAK, muslimska banker, religion

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Problemformulering.....	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Syfte	5
1.5 Avgränsning	5
1.6 Disposition	5
2 Metod	7
2.1 Vetenskapligt förhållningssätt.....	7
2.2 Val av undersökningsansats	8
2.2.1 Deskription och komparation	8
2.2.2 Fallstudie	8
2.3 Insamling av material.....	8
2.3.1 Primär- och sekundärmaterial.....	8
2.4 Intervjuer och begränsning.....	9
2.4.1 Urval.....	9
2.4.2 Frågorna.....	10
2.5 Källkritik	10
3 Räntekritikernas syn på ränta – och deras argument för alternativet	12
3.1 Begreppsapparat	12
3.1.1 Ränta.....	12
3.1.2 Ränta på ränta	12
3.1.3 Bankrörelse	12
3.1.4 Pengarnas funktion.....	14
3.1.5 Ocker	14
3.1.6 Kapitalism.....	14
3.2 Utländsk räntekritik, från äldre tid till modern tid.....	15
3.2.1 Antiken och de tidiga räntekritikerna.....	15
3.2.2 Romerska rätten och den tidiga kristendomen.....	15
3.2.3 En lång period utan räntekritik	16
3.2.4 Nya ekonomiska tankesätt och återaktualisering av räntekritik	16
3.2.5 Neoklassikerna och modern räntekritik.....	18
3.2.6 Margrit Kennedy – en av dagens största räntekritiker	19
3.3 Religionernas syn på ränta	24
3.3.1 Hinduismen.....	24
3.3.2 Buddhismen	24
3.3.3 Judendom.....	25
3.3.4 Kristendom	26
3.3.4.1 De tidiga dogmerna	26
3.3.4.2 Dagens syn	27
3.3.5 Islam	28
3.3.5.1 Andra generationens islamister	29
3.3.5.2 Politisk islam.....	30
3.3.5.3 Islamiska banker.....	30
3.4 Svensk räntekritik	32
3.4.1 Svenska partier som arbetar mot ränta	32

3.4.2 JAK – Jord-Arbete-Kapital.....	33
3.4.2.1 Synen på ränta, och JAKs argument för räntefri ekonomi	33
3.4.2.2 Jämförelse mellan JAK medlemsbank och vanliga banker	35
3.4.2.3 Fallstudie.....	37
4 ANALYS	38
5 SLUTSATS	40
5.1 Rekommendationer avseende vidare arbete	41
6 KÄLLFÖRTECKNING	42
6.1 Tryckta källor	42
6.2 Artiklar och tidsskrifter	43
6.3 Internetkällor	43
6.4 Muntliga källor	44
Bilaga 1	45
Bilaga 2	47

Förteckning över figurer och tabeller

Figurförteckning

Figur 1 – Disposition av uppsatsen	6
Figur 2 – Problemformulering	7
Figur 3 - Annuitetslån.....	13
Figur 4 – Rak amortering.....	13
Figur 5 – Tillväxtförlopp	20
Figur 6 – Jämförelse mellan hushållens ränteutgift och ränteintäkt.....	21
Figur 7 – Samband mellan ränta, arbetslöshet samt konkurser.....	23
Figur 8 – Judiska inriktningar	26
Figur 9 – Amortering i JAK Medlemsbank	36
Figur 10 – Sparlånesystemets grund.....	47
Figur 11 – Sparlånesystemet.....	47

Tabellförteckning

Tabell 1 – Jämförelse mellan JAK- och Nordealån	37
---	----

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Ända från forntidens och antikens samhällen finns exempel på räntebärande lån. Ränta har använts och varit centralt i stora delar av världen i flera hundra år. I exempelvis Romerska imperiet fanns det lag som tillät ränta på lån, oavsett om lånet användes till produktion eller konsumtion. Följaktligen är ränta en hörnsten i den moderna mikro- och makroekonomiska teorin.¹

Många stöter på ränta förr eller senare i livet. Behovet av att låna kapital och att placera sparandeöverskott koordineras på kreditmarknaden. På denna marknad agerar kreditinstitut, som exempelvis banker och finansbolag. Hushållen och den offentliga sektorn är också del av kreditmarknaden, som såväl långgivare och låntagare. Kreditmarknaden är ändå inte ett enhetligt begrepp, men vanligaste förekomsten är att långgivaren får en ersättning för att låna ut pengar, och att låntagaren betalar motsvarande ersättning, i form av ränta.²

Centralbanken har en central plats i den svenska och många andra länders ekonomiska ställning, där de med bland annat räntan, försöker reglera konsumtion, inflation och investeringar.³

Således kan vi konstatera räntans betydelse i Sverige och andra länder. Trots att räntan använts under så lång tid, har det funnits kritiker mot ränta, under en lika lång tid. Redan i det tidiga Babylonien ledde kritiken till ett ränteförbud, i Hamurabis lagbok.⁴

Räntekritiker har inte bara funnits utanför Sveriges gränser. Det finns framträdande kritiker till ränteekonomi, i Sverige, som även fått internationellt uppmärksamhet.⁵ En svensk medlemsbank går i fronten för räntekritik i Sverige, vars medlemsantal successivt ökar, dock kunde en kraftigare ökning noteras under 90-talets bankkris.⁶ Även Miljöpartiet har under den senaste tiden gett sig in i räntefrågan. Räntekritik har således blivit allt vanligare, dessutom har diverse religioner alltid haft något att säga beträffande ränta. För många troende omfattar religion alla frågor, stora som små, från vaggan till graven och livet efter döden. Således kan vi konstatera att religionen omfattar även ekonomi och därav ränta. Exempelvis kan nämnas att bara under de senaste trettio åren har uppskattningsvis 170 islamiska finansiella institut uppkommit runt om i världen, varav ett mindre antal i Europa. Utmärkande drag hos dem är att samtliga är räntefria.^{7, 8} Emellertid kan vi konstatera att gränsen mellan ekonomi och religion inte är uppenbar, utan tvärtom finns en stark koppling mellan dem.

Skälen till att räntekritikerna förespråkar ett alternativ är emellertid vitt skiftande. Utifrån den inledande texten kan man inte komma från att ställa frågor som exempelvis: hur det kommer sig att somliga är så kritiska mot ränta, vilka skäl lyfts som argument mot ränta, och hur hållbart är egentligen alternativet? Ränteekonomin bör sannolikt innehålla diverse svagheter

---

¹ Lingärde, Svante & Pålsson Syll, Lars. *Ekonomi utan ränta*. Sid. 5-8

² Hässel, Leif mfl. *De finansiella marknaderna i ett internationellt perspektiv*. Sid. 9

³ *ibid.* s. 149

⁴ Lingärde, Svante & Pålsson Syll, Lars. *Ekonomi utan ränta*. Sid. 7

⁵ Stonington, Joell. *Interest free savings and loan system*. Sid. 25

⁶ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 95

⁷ Dudley, Nigel. *A year of expansion and innovation*. Sid. 3-8

⁸ The Economist. *Forced Devotion*.

och brister, eftersom räntekritiker alltid funnits, och detta är dessutom ett fenomen som alltmer ökar i vår tid.

1.2 Problemformulering

Ovanstående inledande diskussion, gör att vi får ett antal ytterst intressanta och aktuella frågeställningar. Frågor och områden att diskutera är bland annat, hur det kommer sig att ränteekonomin ifrågasatts så mycket under både historiens gång och även i dagens samhälle, då det har varit den allmänt gällande principen i såväl Sverige som många andra industriländer. Är det helt enkelt så att alternativen är bättre än ränteekonomi, och i så fall till vilkas favör? Vilka faktorer ligger bakom till att man förespråkar räntefri ekonomi? Den kanske viktigaste frågan är ändå vilka brister som följer med den dominerande ränteekonomin och räntan.

1.3 Frågeställningar

Ovanstående diskussion leder oss följaktligen in på vår specifika problemformulering.

- Vad är det som är problemet med ränta, som lett till att kritikerna förespråkat ett alternativ?
- Vilka för- respektive nackdelar finns med räntefria verksamheter, gentemot vanliga banker och ränteekonomin?

1.4 Syfte

Syftet med uppsatsen är att genom räntekritikernas perspektiv redogöra för varför ränteekonomin är problematisk och huruvida de olika räntefria verksamheterna ser ut. Detta skall genomföras genom att jag redogör för de befintliga skrifter skrivna av räntekritiker samt med ett antal intervjuer. Med andra ord kritiseras ränteekonomin med hjälp av den räntefria ekonomin. Studien ämnar även beskriva befintliga räntefria banker, genom att redogöra för eventuella för- respektive nackdelar som finns gentemot traditionella banker. Fokuseringen kommer att ligga på bankernas in- respektive utlåning, samt penningssystemet.

Frågeställningarna är relevanta ur flera synvinklar. Jag finner det intressant, relevant och ytterst aktuellt att redogöra för den alltmer ökade räntekritikernas synvinkel på ränta, och redogörelse kring varför man eventuellt skall välja alternativet, som de själva förespråkar. Det är dessutom högaktuellt att studera räntefria verksamheter, som under den senaste tiden ökat. Trots att dessa verksamheter ökar i antal, har vi bristfälliga kunskaper kring hur dessa fungerar och hur pass hållbara de är.

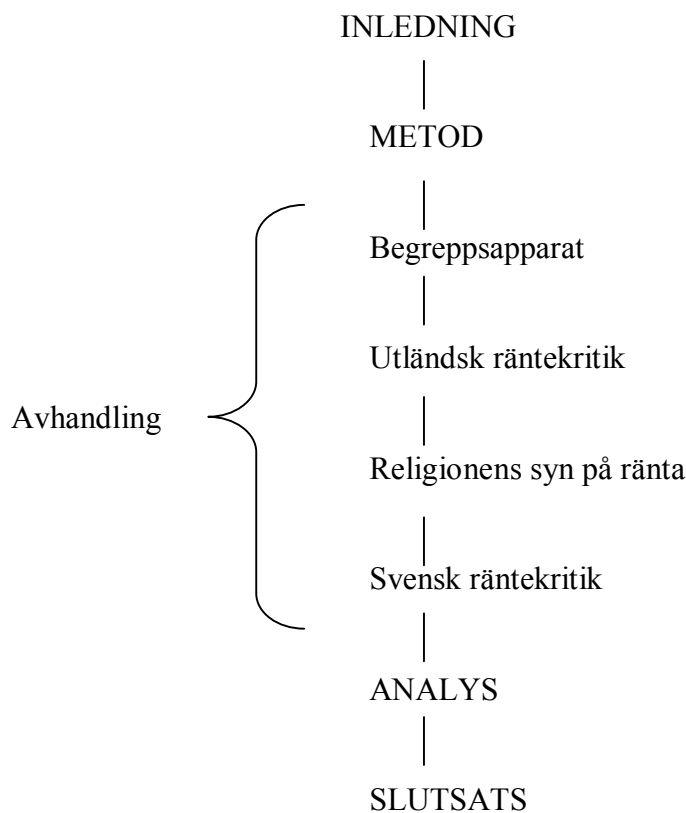
1.5 Avgränsning

- Emellertid behandlas ej vad konsekvenserna med räntefri ekonomi blir för organisationernas skatte-, intern och externredovisning. Jag ämnar heller inte att redogöra kring hur en eventuell räntefri ekonomi kommer att finansieras.

1.6 Disposition

Den syn jag har på omvärlden och hur jag tror det påverkar mitt arbete, bildar tillsammans med mitt metodval, kapitel 2. I detta metodkapitel beskriver jag även vad jag har grundat uppsatsen på. Därefter följer uppsatsens avhandling som utgörs av både sekundär- och primärdata. I den första delen förklarar jag de begrepp som förekommer i uppsatsen, med

syfte att ge läsaren en bra grund för att förstå det kommande bättre. Den andra delen (Utländsk räntekritik) beskriver utländska räntekritikers åsikter, från forntid, till modern tid. Det är emellertid av stor vikt att även undersöka de tidiga kritikerna, i syfte att analysera om det förekommer skillnader, respektive likheter med dagens räntekritik, samt att kunna förstå dagens kritik på ett bättre sätt. Därefter går jag igenom religionens syn på ränta. Även denna del är av stor vikt, då religion för somliga är ytterst viktigt, och som till och med styr livet för dem. Den sista delen går igenom svensk räntekritik. Uppsatsen fullföljs med avslutande analys och slutsatser, i vilket bland annat de olika räntekritikerna jämförs med varandra, i syfte att klargöra de eventuella likheter – respektive skillnader, som förekommer mellan dem. Allt detta enligt figur 1, nedan:

Figur 1 – Disposition av uppsatsen

2 Metod

Jag kommer att inleda detta kapitel med att beskriva mitt vetenskapliga synsätt. Därefter kommer jag att behandla de vetenskapliga metoder och tekniker som jag har tyckt vara relevanta och som kommer att användas i uppsatsen. Det är inte lätt att dra en gräns mellan vetenskapliga metoder och tekniker. Jag har bestämt mig för att använda Ejvegårds definition. ”Med metod avses ett vetenskapligt sätt att närma sig det ämne man skall skriva om och hur man ämnar behandla ämnet. Med teknik åsyftas det sätt på vilket man samlar in material för att kunna beskriva, jämföra eller förutsäga något”.⁹

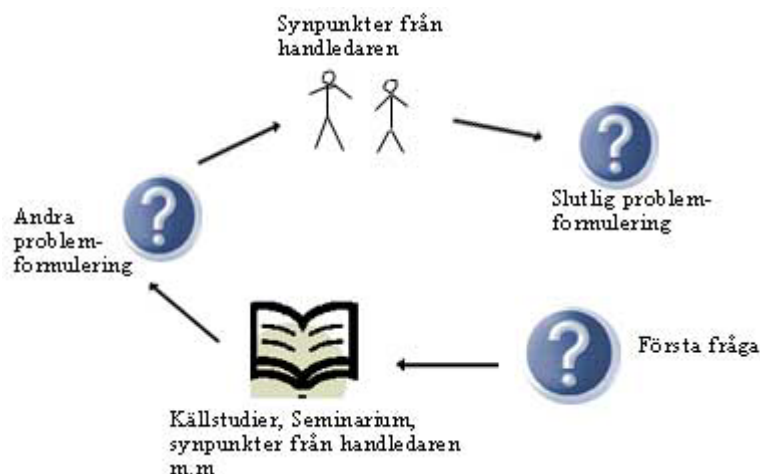
I punkt 2.2 behandlar jag de vetenskapliga metoder, som jag kommer att använda i arbetet, medan i punkt 2.3 och 2.4 behandlar jag de vetenskapliga metoder som jag har för avsikt att använda i uppsatsen. Kapitlet avslutas med ett avsnitt som består av källkritik.

2.1 Vetenskapligt förhållningsätt

I denna uppsats kommer hermeneutiska synsättet att tillämpas, då jag bedömt att detta synsätt är bäst lämpligt för att kunna besvara uppsatsens syfte. I detta synsätt använder man sig bland annat av förförståelse, tolkning och förklaring, för att kunna tolka fenomen.¹⁰

Alla människor har någon form av värderingar och förförståelse. Det är emellertid viktigt att vara medveten om dessa. När jag exempelvis utför intervjuer, kommer jag vara tvungen att använda förförståelse, för att kunna tolka intervjun. Som tidigare påpekats får man ha en medvetenhet om sina förförståelse och vara flexibel nog att ändra på dessa.

En person som utgår från hermeneutik bemödar sig ständigt för att förstå helheten av exempelvis en text. Slutresultatet är således inte statiskt, när hermeneutikern avslutat sitt arbete. Dynamiken kan vara gällande från problemformuleringen till slutprodukten.¹¹ Ett konkret exempel kan illustrera detta. I denna uppsats har jag ändrat på problemformuleringen två gånger, från att ha haft en preciserad problemformulering, till att sedan ändrat till en bredare frågeställning, enligt figur 2.

Figur 2 – Problemformulering

⁹ Ejvegård, Rolf, *Vetenskaplig metod*. Sid. 31

¹⁰ Gilje, Nils & Grimen, Harald, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Sid. 175-178

¹¹ Ejvegård, Rolf, *Vetenskaplig metod*. Sid. 22-23

2.2 Val av undersökningsansats

2.2.1 Deskription och komparation

I uppsatsen kommer jag bland annat använda metoden deskription, det vill säga beskrivning. Denna metod används ofta i sådana uppsatser, där frågeställningen är mer av allmän art; alltså precis som frågeställningen i denna uppsats. I ett första ögonkast kan det se ut som en enkel metod, men det visar sig snarligen vara ganska mödosam. Det måste ty finnas systematik i metoden. Fakta som samlas in måste nämligen sorteras, kategoriseras och därefter brukas för att påvisa något. Fakta som används i syfte att beskriva, skall vid sidan av att vara riktiga, även vara relevanta.¹² Emellertid har stor möda lagts för att sortera och kategorisera de fakta och delar som använts i denna uppsats.

Metoden komparation, det vill säga jämförelse kommer också att användas i denna uppsats. Kapitel- och faktaval har gjorts på ett sådant sätt, att jag i uppsatsens analys- och slutsatsdel kommer att jämföra ränkekritikerna med varandra, och närmare analysera vilka gemensamma nämnare respektive skillnader det finns, som är utmärkande.

2.2.2 Fallstudie

I vetenskapliga undersökningar är det vanligt att använda sig av fallstudie, men detta sker oftast tillsammans med andra metoder. En sådan studie kan göras mer eller mindre detaljrik och ambitiös. Ett av syftet med fallstudie är att ta en liten del av ett stort förlopp och med hjälp av fallet beskriva verkligheten, och i sin tur kunna uttala om fallet får representera verkligheten.¹³ En aktuell form av studie har genomförts i denna uppsats, i syfte att undersöka om JAK medlemsbanks vissa idéer och ståndpunkter är gällande i verkligheten.

2.3 Insamling av material

2.3.1 Primär- och sekundärmaterial

Mitt forskningsarbete består dels av primär-, dels av sekundärdata. Sekundärdata är tillgänglig material som är författad av andra. Sekundärdata består bland annat av böcker, artiklar, uppsatser och undersökningar. Inledningsvis använde jag av skolans databas för att se om det fanns näraliggande arbete och uppsatser som kunde ge inspiration. JAK medlemsbanks hemsida användes också, jag laddade ner uppsatser som skrivits inom området, även här var syftet att göra en bild av vad som skrivits och diskuterats. Sedan använde jag biblioteket som var tillgängliga i Stockholmsområdet och lånade material om ämnet. Jag fick även tag i ett antal nyttiga artiklar i både nationella och internationella tidsskrifter.

Primärdata är däremot sådant material som samlats in för mitt arbete och anpassats till min problemställning. Det finns olika sätt att samla information för att få sina frågeställningar besvarade. När man skall göra en undersökning om en sak dyker ofta frågan om den skall vara kvantitativ eller kvalitativ. Vilken inriktning man väljer beror i stor grad på vad som verkar ge bäst svar på frågeställningen i förhållande till den tid och de medel som står till förfogande. I denna uppsats kommer en kvalitativ studie att genomföras, i form av intervjuer. Intervju är en typ av primärdata som jag använt i syfte att få en bättre syn på den formulerade frågeställningen.

---

¹² Ejvegård, Rolf, *Vetenskaplig metod*. Sid. 32

¹³ *ibid.* s. 33

En sådan studie är konstruerat på fakta som inte kan kvantifieras på ett enkelt förfarande. Fallgröparna som följer med denna studie kan undvikas eller åtminstone reduceras. Dessa beskrivs i följande avsnitt. En fördel med en sådan studie, som vägt tungt i mitt val är att kvalitativ studie, och i synnerhet intervju medför att man får möjlighet att förstå människor i sin miljö.

2.4 Intervjuer och begränsning

Det finns några punkter att tänka på, för att få en lyckad intervju. Bengt Gustavsson har flera tips för att få en lyckad intervju och undkomma fallgröparna.¹⁴ Vid intervjuer kan det finnas mätfel, vilket kan ha flera olika orsaker. Respondenten kan exempelvis känna sig tvungen att svara på en fråga, trots att personen ifråga egentligen saknar åsikt om det ämne som behandlas. Frågornas utformning är ofta orsaken till förekomsten av mätfel.

Att använda bandspelare har både för- och nackdelar. Nyttan är att man inte missar något och att man i efterhand kan beakta och tänka över vad som anförts. Bandspelare kan dock medföra mätfel, då respondenten kan bete sig onaturligt, och inte svara på det sätt som han skulle ha gjort utan bandspelare.¹⁵ Jag var medveten om dessa fallgröpar och gjorde allt för att reducera dem. Jag planerade intervjuerna noga, och tänkte ordentligt igenom frågorna. Jag använde heller inte bandspelare, med undantag från en intervju. Jag har istället föredragit att noggrant anteckna intervju svaren. Jag använde bandspelare i intervjun med Börje Johansson, han fick således veta förutsättningarna i förväg, och han är dessutom relativt van vid sådana intervjuer.

Även Jan Trost ger ett antal konkreta tips om hur en kvalitativ intervju bör gå till. Jag har eftersträvat att följa dessa tips. De utfördes i sådana miljöer, som respondenten är trygg i. Jag var ensam som intervjuade, för att reducera mätfelet. Förutom att anteckna under intervjuens gång utfördes kompletterande minnesanteckningar precis efter intervjuens slut.¹⁶

Kontakten med Börje Johansson tog jag genom JAKs hemsida. En bekant hjälpte mig med första kontakten med medlemmarna i JAK. Religiösa ledarnas telefonnummer fann jag i telefonkatalogen. Religionshistorikern som intervjuades, är anställd vid Stockholms universitet. Numret till honom fann jag i religionshistoriska institutionens hemsida. Varje intervju tog mellan 1-2 timmar, samtidigt som varje telefonintervju tog cirka 15 minuter.

2.4.1 Urval

I mitt fall fungerar intervjuerna som ett komplement till den litteratur, de artiklar och undersökningar som redan gjorts inom området. Således har respondenter valts för att besvara de delar och frågor, som jag bedömt saknas eller bör komplettera befintligt sekundärdata. Att intervju medlemmar och företrädare för JAK medlemsbank, har varit en ganska så självklar val, eftersom denna organisation är framträdande när det gäller räntekritik. Inom religionsområdet har diverse insatta personer i de religionerna som behandlas i denna uppsats intervjuats. Jag eftersträvade även att intervju en insatt person i Miljöpartiet, för att få partiets syn, men har inte lyckats få ett sådant tillfälle, vilket beror på att räntediskussionen är relativt ny inom detta parti.

---

¹⁴ Gustavsson, Bengt. *Kunskapande metoder*. Sid. 242-247

¹⁵ *ibid.* s. 247

¹⁶ Trost, Jan, *Kvalitativa intervjuer*. Sid. 22-31

2.4.2 Frågorna

Intervjufrågorna i denna uppsats har haft låg grad av standardisering, vilket innebär att frågornas ordning kommer samband med det som är lämplig för en viss respondent. Vidare har intervjuerna haft låg grad av strukturering, vilket innebär att svarsutrymme för respondenten har varit relativt stor.¹⁷ Dock har graden av strukturering varit något högre i telefonintervjuerna, vilket innebär att respondenten fått mindre utrymme att svara inom, vilket i sin tur lett till att det i högre grad gått att förutsäga vilka alternativa svar som är möjliga.

2.5 Källkritik

Vetenskaplighet är ytterst viktigt i diverse utredningar. När man pratar om vetenskaplighet, brukar man inkludera saklighet och objektivitet, som två viktiga parametrar. Med saklighet menar man främst att de upplysningar man behandlar är sanna och riktiga. Som författare måste man kontrollera de fakta man presenterar. Kontrollen kan ske på olika sätt, men huvudregeln är att ständigt vända sig till primärkällan. Källor som man bör kunna lita på, förutom originalhandlingar, är andra vetenskapliga verk.¹⁸ Jag har varit noggrann med att utgå från originalhandlingar. När jag försökt redogöra för räntekritikernas ståndpunkter, har jag eftersträvat att studera deras skrifter och material. När det gäller de tidiga räntekritikerna, har det varit svårt att alltid utgå från deras egna verk, eftersom det i vissa fall inte översatts till svenska eller engelska. I dessa fall har jag eftersträvat att använda vetenskapliga artiklar och avhandlingar. De gånger även inte det gått, har jag använt mig av författare som har anställning vid svenska universitet. Religionshistorikern Jan Samuelsson som undervisar vid Örebro universitet och nationalekonomen och ekonomihistorikern Lars Pålsson Syll som undervisar vid Lunds universitet, är två exempel, vars texter använts.

Man har som uppsatsförfattare en skyldighet att sträva efter objektivitet. Detta kan många gånger vara svårt eftersom författaren kan ha svårt att upptäcka sina egna fördomar och förutfattade meningar.¹⁹ Innan denna kurs startade hade jag föga kunskaper om räntekritik och deras argument. Mina nästintill obefintliga kunskaper vid kursstart, ser jag som en fördel, då jag knappast hade existerande fördomar. Således var mina åsikter om ränta begränsade. Aspekter som exempelvis in- respektive utlåningsräntor upplevdes som självklara eftersom jag knappast hade kännedom om alternativet. Jag har varit ytterst noggrann med att inte komma med egna subjektiva åsikter, fram till avsnittet med uppsatsens slutsats.

Då jag nästintill uteslutande arbetat med räntekritikers åsikter och framförande, har jag ideligen försökt tänka och vara kritisk, för att i slutsatsen komma med egna åsikter, beträffande exempelvis sådana aspekter som jag är kritisk emot. De fakta och uppgifter som finns i diverse böcker, har kontrollerats. Jag har bland annat använt mig av Statiska centralbyrån och Riksgäldskontoret för att se huruvida källhänvisningarna i diverse material är riktiga. Dessa kontroller har dock inte fullföljts helt, eftersom fakta och uppgifter från främst utländska material har varit svårt att kontrollera. Ett konkret exempel kan ges på Margrit Kennedy, som i sin bok använt data från forna Västtyskland; riktigheten i den har varit svår att kontrollera. Jag kan dock nämna att den nämnda författarens ståndpunkter och data hon presenterar, liknar i stor grad JAK medlemsbanks presentation, vilket kommer diskuteras mer i analysdelen.

---

¹⁷ Patel, Runa & Davidson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder*. Sid. 71

¹⁸ Ejvegård, Rolf, *Vetenskaplig metod*. Sid. 17-18

¹⁹ *ibid.* s. 19

Att använda sig av internet som källa, har sina fördelar, men med det följer även diverse nackdelar. Texter på internet, granskas sällan lika mycket och hårt som böcker och vetenskapliga artiklar. Jag har eftersträvat att i första hand använda mig av tryckta källor, och således så lite som möjligt av internet. De gånger jag har använt mig av internet, har det varit kända organisationers officiella hemsidor, som exempelvis Miljöpartiets-, Nordeas- och JAKs hemsida. Ytterst sällan har andra källor från internet använts. I ett fall använde jag, för mig en mindre känd hemsida, nämligen en källa som är skriven av en judisk ortodox rabbin. För att tillförsäkra mig att hemsidan var trovärdig, tog jag via telefon kontakt med den judisk ortodoxa rabbinen, i Stockholm, och fick då behövliga fakta och kunskaper, för att därefter gå vidare och besluta om hemsidan skulle användas eller inte.

3 Räntekritikernas syn på ränta – och deras argument för alternativet

3.1 Begreppsapparat

3.1.1 Ränta

Definitionen på ränta varierar, men enkelt kan man säga att det är ersättning till olika produktionsfaktorer som exempelvis mark eller kapital. Ränta brukar delas in i jordränta och kapitalränta. Det är den sistnämnda som är av större betydelse för denna uppsats. Kapitalränta i en snäv mening innefattar lån av kapital, det vill säga låneränta. Kapitalränta i den vidare meningen, utfaller på allt kapital, oberoende av om det är realt eller finansiellt och utan hänsyn till om det är eget eller lånat. ”Man brukar dock ofta begränsa räntebegreppet till det finansiella kapitalet, så att det inte innefattar t e x hyra (att det kan finnas ett kausalt samband mellan räntor och hyror är en annan sak)”²⁰ Utdelning på eget kapital, inkluderas inte till den snävare definitionen av kapitalräntan. Det är främst ränta i den snävare meningen, som räntekritikerna vänder sig mot. Vidare brukar man skilja mellan brutto- och nettoränta. I bruttoräntan inkluderas nettoräntan plus administrationskostnader, riskpremie och ibland andra tillägg. Det är således nettoräntan, det vill säga den arbets- och riskfria delen som somliga räntekritiker vänder sig emot. Man vill avskaffa nettoräntan, eller reducera den kraftig. Ännu en distinktion som är av värde, är den mellan nominell och realränta, det vill säga utan respektive med justering för inflation.²¹ I de fall det blir aktuellt, kommer jag att precisera, vad räntekritikerna avser.

3.1.2 Ränta på ränta

Sparar man sina pengar i en vanlig bank, får man betalt för det, i form av ränta. Om man låter banken lägga denna ränta till det sparade kapitalet, får man nästa gång, ränta-på-räntan. Om man exempelvis sparar 5000 kronor i ett år med en ränta på fem procent, blir årsräntan 250 kronor. Om man nu inte rör dessa pengar blir det året därpå 5250 kronor som räntan beräknas på. Räntan för år två, blir således 262,5 kronor.

3.1.3 Bankrörelse

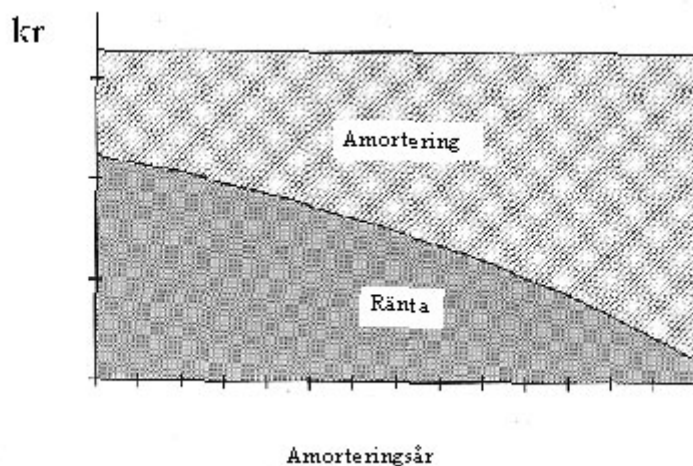
Med bankrörelse menas verksamhet, där det bland annat ingår inlåning på konto. Det är regeringen som har befogenhet att ge tillstånd för organisationer att driva bankrörelse, och detta tillstånd ges endast till banker. Med bank menas bankaktiebolag, sparbank och medlemsbank. Bestämmelserna kan utläsas i Bankrörelselagen, Bankaktiebolagslagen, Sparbankslagen och Lagen om medlemsbanker.²²

I fortsättningen kommer inte sparbanker att behandlas i uppsatsen. Med vanliga- och traditionella banker avser jag i uppsatsen bankaktiebolag, som har ränta i sina verksamheter, åtminstone i in- respektive utlåning. I vanliga banker kan man välja olika sätt att amortera. Kunderna väljer oftast annuitetslån eftersom beloppen som man betalar varje månad är lika stora vid varje betalningstillfälle. Amorteringen är till en början liten, medan räntan är högre, vilket successivt ändras. Med rak amortering, blir amorteringen detsamma vid varje betalningstillfälle. Räntan är däremot stor i början och sjunker med tiden. Se figur 3 och 4 för en jämförelse mellan annuitets lån respektive rak amortering.

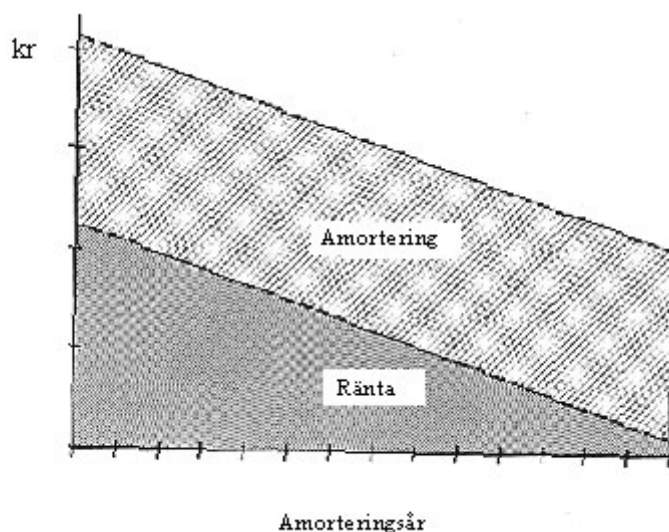
²⁰ Lingärde, Svante & Pålsson Syll, Lars. *Ekonomi utan ränta*. Sid. 6

²¹ *ibid.* ss. 6-7

²² Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 88

Figur 3 - Annuitetslån

Figur 4 – Rak amortering

Banker lever främst med tre olika typer av risker. Den ena är kreditrisken, vilket innebär att en del av pengarna som bankerna lånat ut riskerar att inte komma tillbaka. Detta kan bero på att företag går i konkurs eller att privatpersoner av olika anledningar, inte kan betala tillbaka lån som de tagit. Banker kan reducera denna risk, genom att låna ut mot säkerhet. Den andra risken är såkallade likviditetsrisken. Banker behöver ha en viss likviditet i kassan, för de utgifter som skall betalas. Om pengar ut under en period är större än pengar in, kan problem uppstå, trots att bankerna eventuellt har stora tillgångar, i form av exempelvis fastigheter eller fordringar. Den tredje risken är den såkallade ränterisken. Banker behöver täcka sina kostnader och ägarna i bankaktiebolag har dessutom avkastningskrav, vilket leder till att det finns mer eller mindre krav på att marginalen mellan in- respektive utlåningsräntan, skall vara tillräckligt för att kunna täcka de nämnda kraven.²³

²³ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 85

3.1.4 Pengarnas funktion

Svaret på frågan om vad pengar är, varierar beroende på vem man frågar. Det vanligaste svaret är att pengar är mynt och sedlar. Det finns även de som inkluderar kreditkort och checkräkning, till begreppet pengar. Pengar är egentligen ett abstrakt begrepp, vars definition bestäms av vad som ligger inneslutet i dess funktion. Man brukar nämna tre funktioner som pengar uppfyller. Pengarnas funktion som värdemätare kan enklast förstås i en bytesekonomi, utan pengar. ”I en sådan måste ju all handel ske genom byte och alla priser blir vad som kallas relativpriser, vilket innebär att priset på varje vara är uttryckt i en viss mängd av annan vara”.²⁴ Den andra funktionen är att pengar fungerar som värdebevarare. ”Det är praktiskt att bevara värdet av ett arbete i pengar, för att vid ett senare tillfälle köpa något för pengarna”.²⁵ Pengarnas tredje funktion är att fungera som bytesmedel. Det är mer praktiskt att använda pengar som betalningsmedel, än att använda andra värdemätare. Pengarna underlättar handel, mellan människor.²⁶

3.1.5 Ocker

Ocker betyder egentligen brott, där brottslingen utnyttjar en annan individs nödläge, i syfte att skriva under oskäligen ekonomiska avtal, som exempelvis lån med oskäligt hög ränta.²⁷ Inom de religioner som behandlas i denna uppsats, likställs ofta ocker med ränta, och skiljer således något från den egentliga definitionen.

3.1.6 Kapitalism

Begreppet definieras oftast på olika sätt, men vanligen åsyftas ett ekonomiskt system i vilket all eller de mesta produktionsmedlen är privatägd. Vidare avses att det är marknadens aktörer, däribland producenter och konsumenter, som bestämmer produktion, inkomst och priser, snarare än staten.²⁸

---

²⁴ Myhrman, Johan. *Kreditmarknad och penningpolitik*. Sid. 13

²⁵ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 65

²⁶ Myhrman, Johan. *Kreditmarknad och penningpolitik*. Sid. 16-18

²⁷ Hämtad den 11 april 2006; från <http://sv.wikipedia.org/wiki/Ocker>

²⁸ Hämtad den 11 april 2006; <http://sv.wikipedia.org/wiki/Kapitalism>

3.2 Utländsk räntekritik, från äldre tid till modern tid

3.2.1 Antiken och de tidiga räntekritikerna

Många av dagens aktuella begrepp och principer kunde vi återfinna hos antika författare som exempelvis Platon (427-347 f.Kr) och Aristoteles (384-322 f.Kr).²⁹ Samhällen i antika Grekland var i stort sett baserat på jordbruk och handel. Även om marknadstransaktioner ökade under antiken, var de i grunden icke-marknadssamhällen. Politisk- och statsstyre spelade en direkt roll för utformningen av människors liv och ekonomi. Tänkare under aktuell tid, utgick nästan uteslutande från allomfattande etiska, religiösa eller filosofiska system. Då man levde i ett icke-marknadssamhälle hade inte marknaden någon förgrundsplats i deras idéer. Man betonade administration snarare än produktion, eftersom man tänkte att naturresurser och produktionsresultatet, var givna och att efterfrågan anpassades till utbudet.³⁰ Rättvisa och etik var emellertid central, och det gick inte att särskilja dem från ekonomin. Dessa kan utläsas av filosofernas analys av arbetsdelningen.

Platon beskrev i sin bok om hur ett samhälle växer med sträng arbetsfördelning, som i sin tur leder till en hög effektivitet. I och med att samhällen växer kommer människor att få alltmer specialiserade uppgifter, vilket kommer leda till att människor inte längre kan vara självförsörjande, utan måste börja handla. Medborgarna i samhället delar med sig till varandra, genom att sälja och köpa av varandra. Precis som sin tids tänkare, såg inte Platon marknaden som en självreglerande process. ”Vinst och ränta uppfattades som hot mot den rådande ordningen, och accepterades mest som ett nödvändigt ont”³¹

Aristoteles tankar kring ekonomiska frågor som exempelvis byten, pengar, priser och värden har uppmärksamats av eftervärlden. Även om Aristoteles anses i sina arbeten ha analytisk avsikt, är det de moraliska anstrykningarna som är mest påfallande. Han hade i motsats till Platon en positiv syn på privatäganderätt. Aristoteles betraktade byte av konsumtionsvaror som naturligt. Människors tillgångar och behov är begränsade, men våra önskemål har enligt Aristoteles inga begränsningar. Att tillfredsställa behoven är naturligt och rätt, men att tillfredsställa önskemålen, genom byte är ett onaturligt byte.³² Att byta mot pengar var egentligen onaturligt, men att sälja för att få pengar, i syfte att köpa något annat var ändå en ofrånkomlig bytesform. Aristoteles var som Platon negativ ställd till penningackumulation, som självändamål och lån mot ränta. ”Att ägna sig åt penningutlåning och ta ränta betraktas som det mest onaturliga av alla sätt att skaffa sig tillgångar”.³³ Han menade att gröda och boskap kan föröka sig, men inte pengar; eftersom det är skapade i syfte att vara bytesmedel.

3.2.2 Romerska rätten och den tidiga kristendomen

Rom kom att inta en ledande ställning, efter Greklands tillbakagång under antiken. Även om Rom inte lämnade en betydande inslag till ekonomiska doktrinens utveckling, lämnade stiftade lagarna en bestående avtryck. Dessa lagar markerade bland annat privatäganderättens vikt för ekonomin och friheten. Romerska lagen tillät ränta på lån, oavsett om det gällde konsumtion eller produktion. Man berättigade räntan med långivarens risktagande och låntagarens tänkbara vinning.³⁴

²⁹ Sandelin, Bo mfl. *Det ekonomiska tänkandets historia*. Sid. 11-12

³⁰ Pålsson Syll, Lars. *Den dystra vetenskapen*. Sid. 12-13

³¹ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 25-26

³² *ibid.* s. 27

³³ Sandelin, Bo mfl. *Det ekonomiska tänkandets historia*. Sid. 14-15

³⁴ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 30

Bibeln och kyrkofäderna kom att bli motpol och motståndare för Romerska tankesättet. Katolska kyrkan svarade på Romarnas lagar, genom att stifta egna lagar som kom att kallas för de kanoniska lagarna.³⁵ Detta och religionens syn på ränta, skall jag beskriva mer ingående i nästa kapitel. Även den såkallade medeltida skolastiska filosofin avses behandlas där.

3.2.3 En lång period utan räntekritik

Perioden mellan 1500-1750 brukar betecknas som merkantilism; begreppet är dock omstritt och täcker ingalunda någon sammanhållen skolbildning. Gemensam nämnare är dock intresset för handelsbalans och ekonomisk utveckling. På ett övergripande plan innebar merkantilismen en förskjutning av intresset i ekonomiska texter från rättvisefrågor och etik till materiella framsteg. Teorin var i hög grad nationalistisk, och målet att det egna landets välstånd skulle öka, på andra länders bekostnad var inte helt ovanligt. Det rörde sig i synnerhet om kungamaktens och elitens ökning av rikedom.³⁶

Adam Smith (1723-1790) brukar betecknas som grundare av den klassiska skolan. Intresset för tillväxt och utveckling på lång sikt är två aspekter som är gemensamma för somliga klassiker. Även nationalproduktens fördelning, i form av löner, jordräntor och vinster har diskuterats av dem. Synen på priserna var också centralt, då man menade att de bestämdes av produktionsfaktorerna, snarare än efterfrågan. Smith utgick i sina texter från att människan var egoistisk.³⁷ Varje person placerar sitt kapital där det ger honom störst avkastning, men samtidigt blir samhällets inkomst större av denna process. Staten skulle endast i en liten mån lägga sig i den ekonomiska sfären.³⁸ Vid sidan av arbete inkluderade man även jord till rikedom. David Ricardo (1772-1823) hävdade att jordränta förekom eftersom man hade begränsad tillgång till bördig jord. ”En jordbrukare var beredd att betala en högre jordränta för en bördigare jord eftersom denna skulle ge honom större avkastning och vinst”.³⁹

3.2.4 Nya ekonomiska tankesätt och återaktualisering av räntekritik

Socialismen och den marxistiska ekonomin är inte homogena, utan har sina olika underströmningar. Skillnaderna är många, men gemensamt är att sociala aspekten är viktigt inom hela tankemönstret. Epoken började med att det fanns behov att kritisera klassiska skolan och ge den en socialistisk inriktning.⁴⁰ Hädanefter skall räntekritiker inom detta område få utrymme.

Britten Robert Owen (1771-1858) menade att de sociala orättvisorna orsakades av kapitalisternas vinstbegär och användandet av pengar. För att lösa problemet krävdes att pengar ersattes med såkallade bytesringar eller arbetssedlar, och han inrättade arbetsbytesbörs för ändamålet, vilket blev kortlivat.⁴¹ Fattigdom gick också enligt Owen att lösas, detta genom att göra de mer produktiva. ”De skulle därför bilda ett slags kooperativa byalag i ett slags trädgårdsstad med industri, jordbruk och trädgårdar och med kollektivboende i hus

---

³⁵ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 30

³⁶ Sandelin, Bo mfl. *Det ekonomiska tänkandets historia*. Sid. 20-22

³⁷ *ibid.* ss. 33-36

³⁸ *ibid.* ss. 40-41

³⁹ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 124

⁴⁰ Sandelin, Bo mfl. *Det ekonomiska tänkandets historia*. Sid. 56

⁴¹ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 153

grupperade i form av parallelogrammer”. Kooperativa idén blev heller inte så framgångsrik som Owen hade räknat med, dock fungerade de kooperativa företagen väl.⁴²

Pierre Joseph Proudhon (1809-1865), hade ränta och penningssystemet som sitt intresseområde. Han var kritisk till arbetsfria inkomster, och därtill ränta. Även jordränta borde avskaffas, genom att dra in den som skatt till en jordbank. Han gjorde även distinktion mellan egendom och innehav. ”Arbete utgör grunden för rikedom och dess utförande berättigar producenten till innehav av dessa produkter. Men detta berättigar inte någon att äga produktionsmedel eller tillägna sig andras produkter”. Lösningen låg enligt honom på att varorna utbyttes till priser som var proportionella mot arbetsutläggen. I det alternativa samhället byter små oberoende producenter likvärdigt varor på en marknad. Det är emellertid knapphet på pengar som ligger till grund för förekomsten av ränta. Man borde enligt Proudhon reformera bankväsendet, så att räntan reducerades till att täcka administrationskostnaderna. Genom detta skulle preferensen för pengar elimineras, och arbetslösheten skulle förhindras samt den effektiva efterfrågan hållas uppe. Precis som Owen, förespråkade även Proudhon etablering av bytesbanker, för arbete som alternativ för pengar. ”Genom deras inrättande skulle spekuleringen upphöra och räntan successivt sjunka mot noll, eftersom pengar inte skulle ha någon speciell likviditetspremie i detta system”.⁴³

De räntor som företagaren betalar för det lånade kapitalet, bromsar den ekonomiska utvecklingen. Räntan blir således ett slags premie som man betalar till kapitalisten, för att han skall överlåta sina pengar. Om man skulle sänka räntan, skulle ackumulationen kunna öka snabbare. Detta kan enligt Proudhon ske genom finansiella reformer, där produktiv kapital accepteras samtidigt som finanskapitalet fördöms.⁴⁴

Troligtvis är Henry George (1839-1897) den mest kände kritikern av jordränta. Han var dock ingen kritiker av kapitalränta, utan tvärtom gav den positiv respons. Kapitalränta kunde man beskriva som en legitim ersättning för det tidigare satsade arbetet, vilket fanns lagrat i kapitalet. George likställde i mångt och mycket, arbete och kapital, därav även lön och ränta. ”George härleder således låneräntan ur kapitalräntan och menar att den som lånar ut pengar måste ha rätt till samma avkastning som om han själv använt pengarna för produktiva ändamål”.⁴⁵

Henry var dock mot Ricardos jordränteteori, och menade att jordräntan tenderade att försämra de lägre klassernas ställning. Jordräntan är till skillnad från kapitalräntan en arbetsfri monopolinkomst. Faktorer som befolkningsökning och jordspekulation gör att jordräntan stiger oavbrutet. Ökningen på jordvärdena, kommer att leda till att löner och kapitalränta sjunker, vilket i sin tur leder till att produktionen minskar, och därav blir ekonomiska kriser följden av detta förlopp. Man kan enligt Henry lösa problemet genom att alla människor får samma rätt till jorden. Man behöver nödvändigtvis inte konfiskera jorden för att nå detta ändamål, utan det kan ske genom att man drar in jordräntan till staten, genom att beskatta jordinnehavet. Denna reform skulle inte leda till att staten tar över produktionen, utan leda till att staten avlägsnar inslag av monopol i ekonomin.

---

⁴² Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 154

⁴³ Lingärde, Svante & Pålsson Syll, Lars. *Ekonomi utan ränta*. Sid. 13

⁴⁴ *ibid.* ss. 15

⁴⁵ *ibid.* ss. 15

3.2.5 Neoklassikerna och modern räntekritik

Man brukar datera neoklassiska genombrottet till 1870-talet. Marginella storheter, som exempelvis marginalnytta, marginalkostnad och marginalintäkt är de mest framträdande dragen hos neoklassicismen. Denna skola är till skillnad från den klassiska skolan inriktad mot mikroekonomin. Individuella hushåll och konsumenter antas maximera sin nytta, och på samma sätt förutsätts enskilda företag att maximera sin vinst på en fri marknad. Hos klassikerna var produktionssidan avgörande och efterfrågesidan mer undertryckt, i pristeorin. Hos de tidiga neoklassikerna var det tvärtom. Så småningom förde man även produktionssidan in med samma betydelse som efterfrågesidan.⁴⁶

Entreprenören Silvio Gesell (1862-1930), föddes i Tyskland men verkade en period i Argentina. Hans tankar kom i synnerhet influeras och formas i samband med den svåra ekonomiska krisen i Argentina.⁴⁷ Gesell såg på pengarna som ett icke-neutraliserat ting som bland annat medför orättvis inkomstfördelning. Det är innehavaren till pengarna som bestämmer när den skall cirkulera, detta sker således ej automatisk.⁴⁸ Han tyckte ty att pengar hade positiva egenskaper, då de var smidiga och användbara. Efterfrågan att disponera den, orsakar att ränta existerar. ”Gesell menar att bruttoräntan innehåller en riskpremie för utlånaren och att det också finns en ’hausse-premie’ som ska ersätta den spekulationsvinst som utlånaren anser sig gå miste om genom att istället låna ut sina pengar”. Om man drar bort dessa två pålägg, kommer urräntan återstå, vilket kan sägas vara ren- eller nettoränta. Pengarnas funktion som kapital, leder till problemet att den styr inkomstflöden till personer som redan har pengar. Detta är enligt Gesell orättvis, inte minst på tanke på att man inte får avstämning mellan produktion och konsumtion på varumarknaden, då personer som lever på ränteintäkter inte använder de till varuinköp, vilket i sin tur leder till överskottslikviditet.

Man var tvungen att vidta åtgärder för att undvika kriser och öka rättvisan. Pengarna borde reformeras, så att man frigjorde räntan från den. Tesauring är en bidragande orsak till ekonomiska kriser, och man bör se till att motverka den, samt stimulera cirkuleringen av pengar. Lösningen ligger enligt Gesell på att införa ett system som förorsakar värdeminskning på pengar. Riksbanken bör ersättas, med en myndighet, som uteslutande sysslar med att ge ut sedlar. Sedlarna skall veckovis förses med värdeminskningstämplar.⁴⁹ Värdeminskningen på pengar kommer att eliminera urräntan, och med tiden kommer hela urräntan att slukas. Även låneräntan kommer att sjunka, och ränteavkastningen kommer att försvinna helt. Systemet kommer enligt Gesell innebära att rentier kapitalismens slut, vilket han strikt var emot.⁵⁰

Gesells tankar angående jordräntan liknar i mångt och mycket Henry Georges tankar. Man borde enligt Gesell förstatliga jordräntan, genom att staten köper all jord, och därefter fördelar den mellan individer och kollektiv efter behov. Inkomster skulle sedan gå till kvinnor som föder barn, det vill säga till mödrar. Vidare skulle reformerna, enligt Gesell leda till psykisk, mental, andlig pånyttfödelse samt social rättvisa, eftersom man då skulle ha frigjort sig från kapitalismen. Gesell förespråkade för en tredje väg, mellan kapitalism och kommunism, i politisk term, något som karaktäriseras av ”... *a market economy without capitalism*”.⁵¹

⁴⁶ Sandelin, Bo mfl. *Det ekonomiska tänkandets historia*. Sid. 79-80

⁴⁷ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 445

⁴⁸ Onken, Werner. *The Political Economy of Silvio Gesell: A Century of Activism*. Sid. 610-611

⁴⁹ Blanc, Jérôme. *Free Money for Social Progress: Theory and Practice of Gesell's Accelerated Money*. Sid. 473-474

⁵⁰ Dillard, Dudley. *Silvio Gesell's Monetary Theory of Social Reform*. Sid. 348

⁵¹ Onken, Werner. *The Political Economy of Silvio Gesell: A Century of Activism*. Sid. 613-615

Först efter Gesells död har hans teorier implementerats i praktiken, men uteslutande varit kortlivat. De länder som experimenterat med Gesells teorier är bland annat USA, Kanada, Frankrike, Tyskland och Schweiz. Dessa experiment har dock varit i lokal tappning.⁵²

En annan räntekritiker är Dieter Suhr. Hans skrifter på 1980-talet kan främst ses som en modern utveckling av Gesells idéer. I likhet med Gesell menar Suhr att penningväsendet ger samhällsekonomiska vinster, men den ger även oönskade effekter på bland annat inkomstfördelningen. Kapitalismen med sin befintliga form agerar under sin optimala nivå. Räntan gynnar främst individen med redan låg marginalnytta, eftersom räntan betalas från individer med hög marginalnytta av pengar, till aktörer med låg marginalnytta av pengar. Med andra ord går penningströmmarna från behövande till icke-behovande.⁵³ En annan aspekt av dagens befintliga system är att marginalnyttan av pengar inte balanseras av någon motsvarande marginalkostnad, trots att en viss kostnad förekommer att hålla i likvida medel, på grund av prisstegringar och utebliven ränta. Suhr menar att ränta måste slopas om man vill lösa problemet med att penningströmmarna går från behövande till icke-behovande. Frågan om vad det blir med inflationsfrågan är av mindre betydelse, i Suhrs analys.⁵⁴

Vid sidan av oönskad inkomstfördelning, härleds även problemet med incitamentsstrukturen till ränta. För det första är det för lönt att lägga pengar på hög. Räntorna utgör även en transaktionskostnad, vilket betalas av investerarna. Detta gör att investeringarna och sysselsättningen blir lidande. Företag tvingas samtidigt att hålla sin räntabilitet på en hög nivå som är proportionell mot låneräntan. Produktionen både gasas och bromsas med ränta. Suhr vill införa en bärarkostnad på pengarna som motsvarar den räntenivå i dagens ekonomi, i syfte att göra pengarna mer strukturellt neutrala. Istället för att använda fysiska pengar i exempelvis varuköp, föreslår han en kontoöverföring i en centralbank.⁵⁵

Därvid ska både över- och underskott i varje kontohavares nettoställning mot de övriga beläggas med en avgift över tiden. Underskott bestraffas då, liksom idag, i form av en räntekostnad, medan ett överskott för symmetriens skull beläggs med samma kostnad istället för en ränteintäkt

Trots avgifterna förmodar Suhr att detta system kommer att vara attraktivt för både företag och privatpersoner, som annars skulle vara tvungen att låna och betala ränta. Med det nya systemet hoppas Suhr att det miljöfarliga tillväxttrycket i ekonomin sjunker, genom att systemet slår mer av på gasen än på bromsen.⁵⁶

3.2.6 Margrit Kennedy – en av dagens största räntekritiker

Den tyska arkitekten och ekologiska ekonomen Margrit Kennedys tankar kan sägas vara en modern tillämpning av Gesells idéer. Hon föreslår en markreform som i stort liknar Gesells förslag och en penningreform för att avskaffa låneräntan. Hon har koncentrerat sig på låneräntan, som hon ser som det stora ekonomiska systemfelet.⁵⁷ Pengar är enligt Kennedy en av mänsklighetens mest lysande uppfinningar, eftersom den underlättar utbytet av tjänster och varor. Problemet är att pengar även hindrar detta utbyte, om de inte sätts i omlopp. Ett slags privat tullstation skapas, där de som disponerar över mer pengar än han behöver tvingar fram ränta av andra. Kennedy tycker att dagens ekonomiska system är författningsvidrigt. Det finns

⁵² Blanc, Jérôme. *Free Money for Social Progress: Theory and Practice of Gesell's Accelerated Money*. Sid. 477

⁵³ Pålsson Syll, Lars. *Den dystra vetenskapen*. Sid. 104

⁵⁴ Lingärde, Svante & Pålsson Syll, Lars. *Ekonomi utan ränta*. Sid. 19

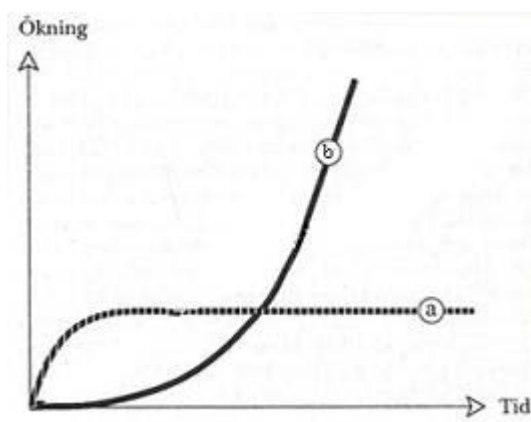
⁵⁵ *ibid.* ss. 19

⁵⁶ *ibid.* ss. 19

⁵⁷ Lingärde, Svante & Pålsson Syll, Lars. *Ekonomi utan ränta*. Sid. 20

några missförstånd, som gör att folk har svårt att se konstruktionsfelen i det nuvarande monetära systemet.⁵⁸ Enligt Kennedy, kan man implementera Gesells idéer på ett enklare sätt, eftersom det vi idag kallar för pengar är siffror i en dator. Alla kan ha två konton, ett för löpande in- och utgifter och ett för sparande. Pengarna i det löpande kontot, kan stå fritt till förfogande för ägaren, och inte förlora mer än 0,5 procent per månad. ”Den som hade mer nya pengar på sitt löpande konto än vad han eller hon behövde för sina utgifter just den månaden skulle – med hjälp av den lilla avgiften – tvingas att överföra den återstående summan till ett sparkonto”.⁵⁹ I detta konto, kan banken för en viss tid låna ut dessa pengar räntefritt, till en annan person. På sparkonton tas således ingen avgift. Bankerna skulle också vara mer intresserade av att låna ut sina pengar, eftersom denna avgift även skulle gälla för dem, men med eventuellt en korrigering på procentsatsen. Annars skulle bankerna enligt Kennedy fungera som vanligt.⁶⁰

Första missförståndet är att människor enligt Kennedy är benägna att tro att det bara finns ett slags tillväxt, nämligen den som vi upplever hos oss själva. De andra tillväxtformerna är vi mindre bekanta med. Den naturliga fysiska tillväxten som kan utläsas av a i figur 5, visar att människor, växter och djur växer ganska fort i det tidiga skedet av livet, men sedan går denna utveckling långsammare. Efter människors tjugo första år förändras hon kvalitativt men inte kvantitativt. Kurva b kan man se som raka motsatsen till kurva a. Kurvan är exponentiell, med andra ord är tillväxten låg i början, men ökar kontinuerligt med tiden. Inom naturen kan man se en sådan tillväxt, i och med sjukdom. Cancer följer exempelvis ett sådant tillväxtmönster, där sjukdomen efter upptäckten ökar allt snabbare. En exponentiell tillväxt slutar vanligen med döden.⁶¹

Figur 5 – Tillväxtförlopp⁶²

Ett system med ränta, och ränta-på-ränta följer en exponentiell tillväxtkurva, som i sin tur enligt Kennedy förklarar varför vi idag har problem med det befintliga penningssystemet. ”Faktiskt förhåller sig räntan som en cancer i vår samhällsstruktur”.⁶³ Genom vår egen biologiska erfarenhet, har vi enbart lärt känna den tillväxt som slutar vid optimal storlek, och har emellertid svårt att förstå vad exponentiell tillväxt verkligen innebär och vad

⁵⁸ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 17-18

⁵⁹ Kennedy Margrit. *Ekonomi utan ränta och inflation*. Sid. 30.

⁶⁰ Ibid. ss. 30-31

⁶¹ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 19-20

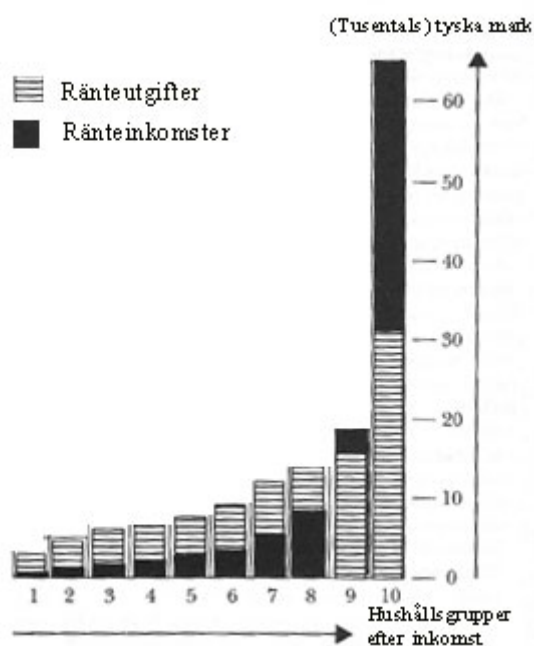
⁶² ibid. s. 19 [rev. fig.]

⁶³ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 20

konsekvensen blir av den.⁶⁴ Kapital ackumuleras i händerna på få människor, vilket leder till ekonomiska sammanbrott, revolutioner och krig.⁶⁵ De problem som uppstår med den exponentiella tillväxten kan lösas genom att man reformerar det nuvarande ekonomiska systemet, så att den följer den naturliga tillväxtkurvan.⁶⁶

Ett annat missförstånd enligt Kennedy är att människor tror att man bara betalar ränta när man lånar pengar. Räntemekanismen finns emellertid fördold i vårt penningssystem. Räntan inkluderas i varje pris man betalar för att erhålla en tjänst eller vara. Omkring femtio procent av priserna utgörs av räntekostnader. Genom att avskaffa räntan kan människor bli dubbelt så rika eller arbeta hälften så mycket som de gör nu men ändå behålla samma standard.⁶⁷ År 1985 kunde exempelvis i genomsnitt tjugotre procent av arbetskostnaderna i Västtyskland, härledas till ränta.⁶⁸

En tredje missuppfattning enligt Kennedy är att somliga tror att dagens penningssystem är lika bra (eller dåligt) för alla, eftersom alla blir tvungen att betala ränta när de lånar pengar, eller köper varor och tjänster, samt får ränta när de sparar. Faktum är att det förekommer stora skillnader mellan de som vinner på systemet och de som får betala i systemet. Figur 6 visar jämförelsen mellan ränteutgifter och ränteinkomster i tio numerärt lika stora grupper i dåvarande Västtyskland. Åttio procent av befolkningen betalar mer än vad de erhåller. Denna mekanisk är en faktor som enligt Kennedy förklarar varför de rika blir rikare och de fattiga allt fattigare. Genom att ändra det befintliga penningssystemet skulle den missgynnade majoriteten vinna stort, men på längre sikt skulle även de som nu drar fördel av det ”sjukliga systemet”, som Kennedy uttrycker det, vinna på den lösningen.⁶⁹

Figur 6 – Jämförelse mellan hushållens ränteutgift och ränteintäkt⁷⁰

⁶⁴ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 22

⁶⁵ *ibid.* s. 24

⁶⁶ Kennedy Margrit. *Ekonomi utan ränta och inflation*. Sid. 15

⁶⁷ *ibid.* s. 17

⁶⁸ *ibid.* s. 63

⁶⁹ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 27-31

⁷⁰ *ibid.* s. 29 [rev. fig.]

Ett fjärde missförstånd avser inflationens funktion i ekonomiska systemet. För många människor känns inflationen, det vill säga pengarnas minskade köpkraft, som naturligt; detta eftersom man i dagens värld inte har något land med fri marknadsekonomi och som inte har inflation. Statistik visar att mellan åren 1968-1984 ökade skulder och skuldräntor snabbare än inkomsterna, vilket förr eller senare kommer leda till sammanbrott. Detta kan man enligt Kennedy likna med följande exempel: ”Om ett barns kropp mellan dess andra och tionde levnadsår växer fyra gånger, samtidigt om dess fötter eller dess lungor växer fjorton gånger under samma tid, skulle vi beteckna det som sjukt”⁷¹ I syfte att lösa problemen använder sig staten av inflation, vilket egentligen är en form av beskattning. Ju större gapet blir mellan inkomster och skulder, desto högre inflation blir nödvändig, vilket sätts i praktik genom att Centralbanken trycker fler sedlar. En inflation och devalvering drabbar ständigt de åttio procent av befolkningen som har det sämre än resterande andelen, vilket enligt Kennedy, beror på att de allmänt har svårt att placera sina förfoganden i inflationssäkra investeringar.⁷² Med en reform slopas inflation och ingen räntebetingad omfördelning av inkomsterna blir ett faktum.⁷³

Den cancerliknande ackumulation, som till stort gagnat en minoritet av befolkning, och som även enligt Kennedy lyckats stoppa en reform, kan emellertid inte längre försvara den. De använda metoderna är inte längre gångbara, och en våldsam lösning som aldrig skådats hittills är att vänta om inte en lösning hittas.⁷⁴ Det nuvarande systemet som pressar investerare till tillväxttvång, leder till nöd av naturens resurser. Kennedy påstår att ränta leder till att investeringar av miljövänlig karaktär blir drabbad. De flesta som står i valet att investera i solfångare eller placera sina pengar i banken, skulle enligt Kennedy, med stor sannolikhet välja det senare investeringsalternativet, då avkastningen är något högre än om man jämför med den miljövänliga alternativet.⁷⁵ Således konstateras att en räntefri ekonomi skulle leda till att avskaffa tillväxttvånget.⁷⁶

”Om man kan jämföra krig med svält, död och socialt och individuellt elände utkämpar vi redan ’tredje världskriget’”. Detta krig förs, enligt Kennedy, bland annat med ockerräntor, och driver oss in i arbetslöshet, sjukdom och kriminalitet. Varje dag betalar tredje världen hundratals miljoner dollar i ränta, som går till rika länder i Väst.⁷⁷ Med en räntefri ekonomi skulle arbetslösheten och antal konkurser sjunka drastisk. Det finns nämligen ett samband mellan räntans nivå, konkurser och arbetslöshet. När ränta går upp eller ner påverkas dessa två faktorer med en tidsförskjutning på ungefär två år (se figur 7). Med ränteavskaffande skulle även sociala kostnader som kan härledas till konkurser och arbetslöshet reduceras. Alkoholism, splittrade familjer och ökande brottslighet är sådant som kan räknas till sociala kostnader, som kan följa av arbetslöshet och alltmer ökade konkurser.⁷⁸

---

⁷¹ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 31

⁷² Kennedy Margrit. *Ekonomi utan ränta och inflation*. Sid. 22

⁷³ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 63

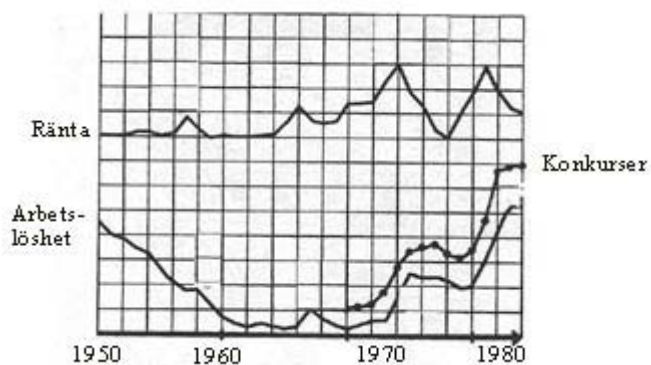
⁷⁴ *ibid.* s. 61

⁷⁵ Kennedy Margrit. *Ekonomi utan ränta och inflation*. Sid. 66-67

⁷⁶ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 63

⁷⁷ *ibid.* ss. 82-83

⁷⁸ *ibid.* ss. 80-82

Figur 7 – Samband mellan ränta, arbetslöshet samt konkurser⁷⁹

Det är i hög grad kvinnor och barn som drabbas av det nuvarande penningssystemets orättvisor. ”Efter införandet av det nya systemet skulle de sannolikt i mycket högre grad syssla med bankaffärer och investeringar till följd av att de då skulle verka i ett livsbejakande i stället för ett livsförnekande system”. Det nya penningssystemet och avskaffande av ränta kommer således, enligt Kennedy bidra till jämställdhet.⁸⁰ Ett land som inför en reform skulle ha samma utrikeshandel som innan. Avsaknad av en vanlig växelkurs, skulle medföra en nackdel (ej räntebärande), men fördelarna som bland annat mer stabilitet (ingen inflation), skulle i hög grad kvitta och balansera nackdelen. De seriösa placerarna är enligt Kennedy, mer intresserade av stabilitet.⁸¹ Den lilla andel som vinner på det nuvarande penningssystemet, vet egentligen inte hur räntesystemet fungerar, och således inte om det finns ett praktiskt alternativ. De flesta skulle enligt Kennedy hellre välja stabilitet än mer pengar för att kunna leva med det under resten av sina liv, samt ha nog tillräckligt med att räcka till sina efterkommande.⁸²

⁷⁹ Kennedy Margrit. *Ekonomi utan ränta och inflation*. Sid. 57 [rev. fig.]

⁸⁰ Kennedy, Margrit. *Pengar utan ränta och inflation*. Sid. 93

⁸¹ *ibid.* s. 65

⁸² *ibid.* s. 74

3.3 Religionernas syn på ränta

Det finns tusentals religioner, och jag var således tvungen att göra en avgränsning. Jag valde att undersöka de Abrahamic religionerna, samt ytterligare två religioner, nämligen hinduismen och buddhismen. Den äldsta religionen kommer först, och den yngsta sist, vilka de andra har sorterats på samma sätt.

3.3.1 Hinduismen

Indiens inhemska religion brukar betecknas som hinduism. Religionen visar en enorm mångfald, kreativitet och flexibilitet. Hinduer uppfattar kosmos som ett evigt ting, som ständigt förnyar sig. Man har därför ingen föreställning om världens yttersta ursprung. Tillvaron regleras av en kosmisk världsordning, som kallas för *dharm*. ”Denna världsordning har sin jordiska motsvarighet i ett strängt hierarkiskt kastväsende och ett komplicerat system av renhetsregler”.⁸³ Principen är att all levande väsen är olika och följaktligen har sina särskilda plikter, rättigheter och kunskaper. Människor är indelade i olika klasser, det vill säga kaster, där *brahmanerna* (prästandet) är de högsta, och arbetare och hantverkare är de lägre, som har i uppgift att betjäna de högre kasterna.⁸⁴

De flesta hinduer tror på återfödelse, där de som gjort goda gärningar får en god återfödelse, i en högre kast, medan onda gärningar bestraffas med en sämre återfödelse. För Mohan Balendran som tillhör en *brahman* kast, föds man med tomma händer, och man vet inte när man blir tvungen att lämna livet. Att hjälpa andra är goda gärningar, som leder till en bättre återfödelse. Man hjälper inte människor genom att ta ränta. Han själv tar inte ränta, och hoppas att det kommer leda till att han får en bra återfödelse, och till och med att han befrias från denna återfödelse och bli ett med världssjäl. Han poängterar att det för andra *kaster* kan finnas andra regler, beträffande ränta.⁸⁵

3.3.2 Buddhismen

Buddhismens återfödelselära visar upp stora likheter med den hinduiska. Man försöker frigöra sig från återfödelsekretsloppen, för att nå den slutgiltiga frälsningen, nämligen uppgående i *nirvana*. Återfödelsekretsloppets drivkraft utgörs av girigheten, det vill säga den törst som fäster individen vid denna existens i kraft av mitt och ditt.⁸⁶ Egentligen finns ingen buddhistisk syn på pengar och ränta. En buddhistisk munk förväntas göra osjälviska handlingar. ”Han arbetar för alla människors frälsning och det är förstås annorlunda mot att tjäna pengar på ränta eller aktier”.⁸⁷

Buddhismen är decentraliserad, och saknar egentligen en central doktrinär auktoritet. En buddhist som tycker att räntefri ekonomi är bra sätt att hantera girighet, vrede och okunnighet, citerar *sutror*, i syfte att ge auktoritet åt sin åsikt.⁸⁸ För lekmännen gäller lokalpraxis. Det kan finnas buddhistisk region som ser negativ på ränta, och detta förklaras i så fall med religionens syn på girighet, då detta beteende är ett hinder mot frälsning och möjligheten att födas på ett bättre sätt i det eventuellt kommande livet.⁸⁹

---

⁸³ Hattstein, Markus. *Världens religioner*. Sid. 6

⁸⁴ *ibid.* s. 11

⁸⁵ Hämtad den 18 mars 2005; från <http://www.kyrkanstidning.com/arkiv/bilagor/jmk2001/rreligion.html>

⁸⁶ Hattstein, Markus. *Världens religioner*. Sid. 23

⁸⁷ Hämtad den 18 mars 2005 från; <http://www.kyrkanstidning.com/arkiv/bilagor/jmk2001/rreligion.html>

⁸⁸ Telefonintervju med Per Drougge

⁸⁹ Telefonintervju med Per-Arne Berglie, SU

3.3.3 Judendom

Tora, som är judendomens heliga skrift, är en av religionens mest centrala och betydelsefulla del. Denna heliga skrift utgörs av fem Moseböcker, och betraktas som den gudomliga lag som Moses överlämnade till folket i Israel. *Halaka* är själva utläggningen av Toras bud och förklaringen om hur man skall praktisera den i dagliga livet.⁹⁰ I den tidiga fasen, då religionen var relativt ung, uppkom behoven av att stifta lag. Dessa lagar stiftades i en miljö där israeliterna var i en liten skala påverkade av sina grannar, både vad gäller politisk och ekonomisk.⁹¹ Det var bland annat förbjudet att låna mot ränta. Detta förbud kom främst för att skydda fattiga delen av israeliterna. Detta är inte så konstigt, för att under den aktuella tiden lånades pengar till fattiga och hungriga, och man hade då ingen efterfrågan för kommersiella lån. En annan faktor till att man eftersträvade att gynna fattiga delen av medborgarna, var det egna erfarenheten av slaveri och misär, som man själva tidigare gått igenom. Således kan vi konstatera att förbudet mot ränta, kan förstås i linje med eftersträvan att skydda fattiga delen av folket.⁹² Det är främst tre passager i Moseböckerna som tar upp ränteförbudet:

Om du lånar ut pengar till en landsman, till en nödlidande i mitt folk, skall du inte göra som ockrarna och kräva ränta av honom.⁹³

Du får inte ta ränta av honom eller kräva mer tillbaka, ty du skall frukta din Gud och låta din broder bo hos dig. Låna inte ut dina pengar åt honom mot ränta, och lämna honom inte av dina livsmedel för att kräva mer tillbaka.⁹⁴

Du får inte ta ränta av din broder, vare sig det gäller pengar, livsmedel eller något annat som kan lånas ut mot ränta. Av en utlänning får du ta ränta, men av din broder får du inte ta ränta, om Herren, din Gud, skall välsigna dig i allt du företar dig i det land du kommer till och tar i besittning.⁹⁵

Det är dock ytterst svårt att spekulera om till vilken grad dessa regler följdes.⁹⁶ Idag har judendom flera olika inriktningar (se figur 8). I den ena änden kan vi finna reformjudendomen, som är en inriktning som eftersträvar att hitta nya vägar till att kunna anpassa religionen bättre till tidens anda.⁹⁷ ”När det gäller halaka kom reformjudendomen att omfatta idén om personlig autonomi, dvs. att varje enskild jude skall få avgöra hur mycket av den judiska lagen han eller hon vill efterfölja”.⁹⁸ Huruvida en jude vill följa regler och förbud om ränta får han själv bestämma. I den andra änden finner vi inriktningen som kallas för ortodoxjudendom. Även i själva inriktningen förekommer olika förgreningar, men det som är gemensamt för all ortodoxi är tron på att Toran är gudomlig och ett noggrant förhållande vid *halaka*.⁹⁹ Således är man strikt emot ränta. Rabbinen Joseph Stern, menar till och med att en person som tar ränta är likvärdig en ateist och kommer således inte att uppleva en återuppståndelse på den yttersta dagen. Vidare kommer även den som tagit ränta, straffas på jorden, genom att Gud, kommer se till att hans affärer går dåligt.¹⁰⁰

⁹⁰ Hattstein, Markus. *Världens religioner*. Sid. 60

⁹¹ Gamoran, Hillel. *The Biblical Law against Loans on Interest*. Sid. 127-128

⁹² *ibid.* s. 128-129

⁹³ *Bibel 2000*. Sid. 88; 22:25

⁹⁴ *ibid.* s. 137; 25:36-37

⁹⁵ *ibid.* s. 212; 23:19-20

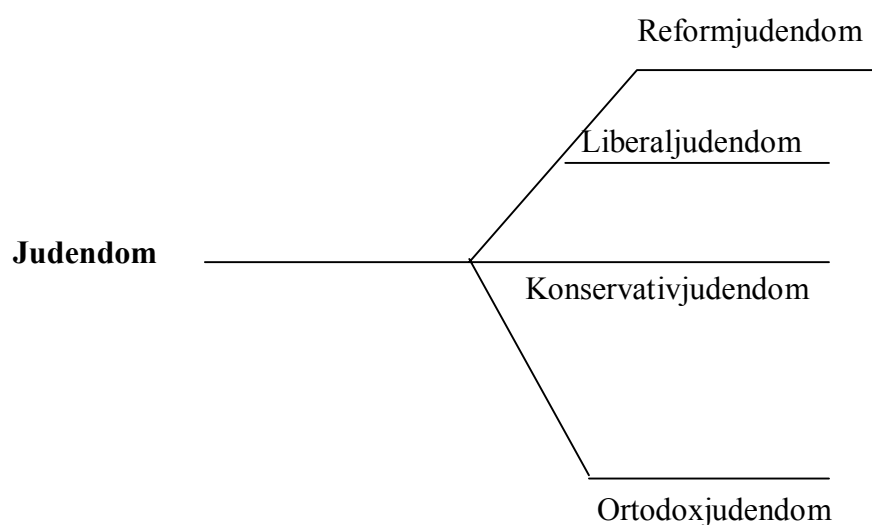
⁹⁶ Gamoran, Hillel. *The Biblical Law against Loans on Interest*. Sid. 135-136

⁹⁷ Lundgren, Svante. *Religiös och sekulär judendom i modern tid*. Sid. 19

⁹⁸ *ibid.* s. 23

⁹⁹ *ibid.* ss. 47-48

¹⁰⁰ Hämtad den 05 april 2006; från <http://www.jlaw.com/Articles/ribis1.html>

Figur 8 – Judiska inriktningar

3.3.4 Kristendom

3.3.4.1 De tidiga dogmerna

De tidiga kyrkofärderna integrerade ekonomiska idéerna, med den moraliska läran, som kristen tro vilade på. Man fortsatte i Aristoteles spår, att fördöma girighet och handel. Den negativa synen på rikedom och privatägande, fick släppas, i takt med den ekonomiska utveckling som skedde, i och med att den medeltida samhällsformen, kompletterades med städer och ständigt mer betydande handel.¹⁰¹

I den kristna religionen, precis som den judiska finns fler lagar och regler, jämfört med antal romerska lagar. Den katolska kyrkan stiftade lagar, som kom att kallas för de kanoniska lagarna. Dessa så kallade kanoner var avsedda att vägleda präster och biskopar och var byggd på grekiska filosofins anda, samt Gamla- respektive Nya testamentet. Man var negativ inställd mot ränta, i syfte att skydda sina egna, däremot gick det bra att ta ränta av utlänningen. Den medeltida kyrkan lät även judarna ta ränta, vilket innebar att de intog en betydelsefull roll i utlånings- och affärsverksamheten. Kristna kyrkan förbjöd dock inte utlåning av pengar, vilket resulterade i att räntetagande förekom i praktiken, även bland den religiösa sfären. Ränteförbudet var av somliga rationell, på grund av att den reducerade att folk skaffade sig vinst på människors utsatthet, eftersom låneverksamheten oftast ämnade konsumtionslån. Lån användes främst till att täcka kostnader i nödsituationer, som exempelvis fetslagen skörd, naturkatastrof och dylikt. På 1100-talet försökte vissa inom kyrkan påvisa att det kunde vara av värde att slopa förbudet av ränta, i syfte att anpassa kyrkan till den framväxande kapitalismen.¹⁰²

Den medeltida skolastiska filosofin, byggde vidare på bland annat Aristoteles, katolska kyrkans lagar, och Bibeln; och hade sin höjdpunkt under 1200- och 1300-talen.¹⁰³ Skolastikerna uttalade sig i ekonomiska frågor, och inriktade sig främst på ett antal frågor som

¹⁰¹ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 31

¹⁰² *ibid.* ss. 32-33

¹⁰³ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 33

exempelvis det rättvisa priset, den naturliga lagen och ränta.¹⁰⁴ Den främste företrädaren för skolastiska skolan, är Thomas av Aquino (1225-1274), som hade en positiv syn på handel, samt eftersträvade att sammanföra de religiösa lärorna med den ekonomiska tillvarons verkligheter. Privatägande och rikedom behövde för Thomas inte vara orätt i sig, utan hur man använde dem styrde om det var god eller ond. Privategendom behövdes inte som i Bibeln uppfattas som oförenlig med naturrätten, så länge den ledde till individens och det gemensamma bästa. På samma sätt behövde inte handel nödvändigtvis vara ond. Detta var förknippat med det rättvisa priset.¹⁰⁵ Således fördömdes priser som baserades på tvång, bedrägeri och monopol. Det är synen på rättvisa priset som leder in Thomas på synen på ränta. Pengarna skulle användas som bytesmedel, det var dess naturliga användningsområde. Det var onaturligt att försöka få pengar att "avla" sig, vilket enligt Thomas var ett utslag av penningbegär.¹⁰⁶ För Thomas var det omoraliskt att ta ocker, eftersom pengar till skillnad från exempelvis ett lånat hus, inte konsumerades.

Några skolastiker framförde dock att det kunde finnas undantag till ränteförbudet. Dröjsmålsränta kunde exempelvis rättfärdigas. Några menade också att långgivaren kunde få ränta, om han kunde påvisa att han förlorade pengar genom att låna ut sina pengar, på grund av exempelvis utebliven vinst.¹⁰⁷ Skolastikerna på senare tid argumenterade för att ränta var en skälig ersättning för alternativkostnader. Man såg även de utlånade pengarna som kapital och att det därför var rimligt att långgivaren kunde få en skälig förräntning, i form av ränta. Den förändrade synen kan även förklaras med att kyrkan under denna tid, det vill säga under 1400- och 1500-talen var tidens största affärsdrivande företag.¹⁰⁸

3.3.4.2 Dagens syn

Idag är kyrkans syn på ränta vitt skiftande. Dock är katolska kyrkans ränteförbud upphävt, sedan 1800-talets början. Fram till dess hade utlåning av pengar mot ränta, fördömts av 17 påvar, 28 kyrkomöten och ett oräkneligt antal munkar, präster, kardinaler och biskopar.¹⁰⁹ Det tyngsta argumentet till varför kyrkan idag ser ljusare på räntan, är att man menar att tiderna förändras. Prästen Jan Sjöberg argumenterar för att Bibelns budskap måste översättas till den kultur vi lever i, eftersom den skrevs för två-tre tusen år sedan. Precis så som tiderna skiftar, skiftar även uppfattningen om vad som är rätt och fel.¹¹⁰

Det finns dock fortfarande personer inom kyrkan som är mot ränta, och eftersträvar ett ränteförbud från kyrkans sida. Prästen Allan Willny kritiserar sina kollegor för att inte ta Jesus ord, befallningar och uppmaningar på allvar. Han påpekar ständigt att Bibeln strikt förbjuder ränta, och att detta förbud måste följas, om man vill att kyrkan skall återfinna sin höga status som tidigare var fallet. Kyrkan kan med andra ord återvinna sin trovärdighet, genom att ta ränteförbudet, och andra regler på allvar. Han menar vidare att ränta är en parasit, som spritt sig i hela världen, och i alla delar i ett samhälle¹¹¹:

¹⁰⁴ Sandelin, Bo mfl. *Det ekonomiska tänkandets historia*. Sid. 17

¹⁰⁵ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 34-36

¹⁰⁶ Sandelin, Bo mfl. *Det ekonomiska tänkandets historia*. Sid. 18

¹⁰⁷ *ibid.* s. 18

¹⁰⁸ Pålsson Syll, Lars. *De ekonomiska teoriernas historia*. Sid. 37

¹⁰⁹ Hämtad den 22 mars 2006; från

<http://di.se/Nyheter/?page=%2fAvdelningar%2fArtikel.aspx%3fO%3dIndex%26ArticleId%3d2005%5c04%5c25%5c141488%26src%3ddi>

¹¹⁰ Hämtad den 18 mars 2006; från

http://www.kyrkanstidning.com/opinion/debatt/2005/debatt45/debatt45_08.asp

¹¹¹ Hämtad den 18 mars 2006; från http://www.kyrkanstidning.com/opinion/debatt/2005/debatt31/debatt31_3asp

Hela det moderna, nyliberala och superkapitalistiska moderna projektet bygger på ränta och därmed förenat ocker. Det är girigheten och sukthan efter stora arbetsfria inkomster för de få och besuttna som vi alla är indragna igenom det nya pensionssystemet.¹¹²

Räntan som är så utbredd kan inte avskaffas över en natt, men kyrkan får inte blunda för den, utan får ta strid mot den djävulska räntekonomin, som Willny kallar den rådande ekonomiska systemet för. Enligt Willny tycks ingen ta de moraliska problemen som människor står mot på allvar.¹¹³

3.3.5 Islam

Islam betyder underkastelse, och avser att den religiöse är villig att underordna sig Guds vilja, vilket redogörs i Koranen som är islams heliga skrift. Koranen utgör tillsammans med Muhammeds *Sunna*, det vill säga hans sedvänja, grunden för islams lära. Skriften förstås av muslimer som Guds egna ord.¹¹⁴ Tanken om domedagen och Guds dom över människornas gärningar är en central komponent i religionen. Domen baseras på alla gärningar, varav belöningar och bestraffningar blir följden, där de rättfärdiga belönas med ett evigt liv.¹¹⁵ Tro och praxis brukar ofta sammanfattas i de såkallade fem pelarna. *Zakat* är en av pelarna och betyder allmogegivning, vilket innebär att den troende har plikt att avstå en del av sin kontanta egendom, till de fattiga. Denna skatt brukar ses som Guds påbud om socialt ansvarstagande, samt solidaritet och sammanhållning. När Muhammed avled, uppstod behoven av mer detaljerat rättssystem. Resultatet av detta behov blev *Sharia*, där utgångspunkten är Koranen och *Sunna*. Uppkomsten av islamiska banker kan ses som eftersträvan att uppfylla de regler och normer som finns i *Sharia*.¹¹⁶

Riba (ocker) är förbjudet i Koranen, vilket enligt troende muslimer är en direkt uppmaning från Gud till människor. Människors uppfyllande av denna regel får en direkt konsekvens på domedagen, då de som följt belönas och de som inte följt bestraffas.

Men de, som leva av ocker, skola stå upp på samma sätt som den Satan slår med galenskap, och detta därför de säga: >Köpenskap är detsamma som ocker>
Men Gud tillåter dock köpenskapen och förbjuder ockret. Den, som får en maning från sin Herre och slutar, förlåtes vad som redan skett, och hans sak beror av Gud, men de, som återfalla, dessa varda eldens invånare att där evinnerligen förbliva.¹¹⁷

I, som tron, frukten Gud och efterskänken vad som återstår av ockret, om I ären rättrogna!¹¹⁸

En full samstämmighet mellan muslimska lärda, kring *riba* begreppet kan ej skönjas, men gemensamt är ändå att det tolkats som omoraliskt att utnyttja en persons underläge och att anslå sig vinst utan att man själv löper en egen risk. Således har räntebärande lån förbjudits.

---

¹¹² Hämtad den 18 mars 2006; från http://www.kyrkanstidning.com/opinion/debatt/2005/debatt31/debatt31_3asp

¹¹³ Hämtad den 18 mars 2006; från http://www.kyrkanstidning.com/opinion/debatt46/debatt46_04.asp

¹¹⁴ Samuelsson, Jan. *Islamisk ekonomi*. Sid. 15

¹¹⁵ Hattstein, Markus. *Världens religioner*. Sid. 99

¹¹⁶ Samuelsson, Jan. *Islamisk ekonomi*. Sid. 17

¹¹⁷ K.V. Zetterstéen. *Koranen*. Sid. 34; 2:277

¹¹⁸ *ibid.* s. 34; 2:279

Huruvida det är realränta eller nominellränta, som religionen är emot, varierar beroende på vem man frågar. Enligt religionshistorikern Jan Samuelsson är kopplingen mellan etik och ekonomi uppenbar inom islam, vilket i sin tur förklarar förbudet mot ränta. ”Allt fler rättslärdar inom islam tolkar idag *riba* som ett generellt förbud mot ränta och det är utifrån denna tolkning som de islamiska bankerna, investeringsfonderna och finansinstitutet upprättats”.¹¹⁹ Alla typer av arbetsfria inkomster, däribland även att ta ränta anses stå i kollision med islam.¹²⁰

Ränta leder till att de fattiga kommer i skuld till de rika, vilket i sin tur leder till en snedfordelning och ekonomisk vinning för utlånan, trots att ingen motprestation utförts. Enligt Zineldin förbjuder islam en orättvis ökning av kapital, genom att den förbjuder ränta. Precis så som *zakat* systemet, är ränteförbudet ett led av islams stöd till svaga och fattiga.¹²¹

3.3.5.1 Andra generationens islamister

Under Muhammeds tid och de följande två-tre hundra åren tog muslimer strikt avstånd från ränta. Tiden därefter kom diskussionen av sig, för att i 1900-talet komma upp igen. Det är främst tre tänkare, som tagit upp frågan om ränta. Deras tolkningar om vad *Sharia* är, skiljer sig åt, men gemensamt är att alla tre fördömde ränta. Deras syfte och skäl om varför man inte skulle ta och ge ränta var i viss mån olika.¹²²

Abu 'l A 'la Mawdudi (1903-1979) stod politiskt tydligt till höger. Han kom ur en högre medelklass och höll sin klasslojalitet. Han förespråkade elitisk och strikt antikommunistisk islam. Han värjde sig mot tanken om ekonomisk jämlikhet och förespråkade islamisk kapitalism, som skulle kunna nås genom slopande av ränta.¹²³

Hassan al-Banná (1906-1949) kom från en egyptiska landsbygdens lägre medelklass. Han tog avstånd från västerländska ideologier. Förvisso tyckte han att dessa regioner hade positiva aspekter, som exempelvis yttrandefrihet, demokrati och respekt för den enskilde individen, men de hade också negativa inslag, som exempelvis exploatering, rasism och klassförtryck. Lösningen låg i islam och Banná såg en räntefri ekonomi som ett redskap för att lösa problem som exempelvis snävinkomstfördelning. Människan är Guds ställföreträdare och har därför bruksrätt, snarare än äganderätt. Med räntekonomi kommer människan i obestånd med Gud, eftersom människan ger signaler som tyder på att hon har äganderätt på kapital.¹²⁴

Sayyid Qutb (1906-1966) kom från en egyptisk bondefamilj, och hade socialdemokratisk tankeströmning. Enligt Qutb framställer islam fattigas anspråk på de rikas överflöd, och fastställer en rättvis fördelning av kapital, vilket ej kan ske så länge ränta finns i ett samhälle. Räntefri ekonomi kommer att bidra till att uppfylla islams krav på ömsesidig hjälp, samtidigt som investeringarna kommer stimuleras och produktiv företagsamhet och kooperativ uppstå.¹²⁵

---

¹¹⁹ Samuelsson, Jan. *Islamisk ekonomi*. Sid. 33

¹²⁰ *ibid.* s. 35

¹²¹ Zineldin, Mosad. *The economics of money and banking*. Sid. 48-49

¹²² Gardell, Mattias. *Bin Ladin i våra hjärtan*. Sid. 40-41

¹²³ *ibid.* ss. 42-49

¹²⁴ *ibid.* ss. 63-65

¹²⁵ Gardell, Mattias. *Bin Ladin i våra hjärtan*. Sid. 73-79

3.3.5.2 Politisk islam

Efter sexdagarskriget 1967 startade en ny era i Mellanöstern. Fram till kriget hade Saudiarabien, som stött USA, fruktat Nasser, men nu kunde kungariket kosta på sig en tröstande attityd. Den saudiska regimen som använt sig av islam som legitimeringsstrategi, skulle under kommande åren söka rollen som islams beskyddare, genom att bland annat göra bruk av sina oljeinkomster. 1969 etablerades en islamisk samorganisation, *Organization of Islamic Conferences* (OIC), med målsättningen att skapa ett islamiskt block. Utrikespolitiskt blev OIC ett viktigt instrument för den saudiska strategin att använda islam som legitimeringsresurs. Islamiska utvecklingsbanken (IUB) som bildades 1975, med högkvarter i Saudiarabien blev än mer betydelsefull. Genom IUB ville man visa att islam är lösningen.¹²⁶ ”Målsättningen var att främja de muslimska medlemsländernas ekonomiska utveckling och sociala framsteg genom räntefria lån, samarbetsprojekt och bidrag till lönsamma projekt vars näringsfång var i enlighet med sharia”. Man eftersträvade även att definiera den sanna islams tillhörighet till den kapitalistiska världsekonomin, men utan inslag av räntebaserad finansverksamhet.¹²⁷ Saudiarabien är mäktigaste medlemmen, med tjugosju procent av bankens totala antal aktier. Under 1970-talet tog islamiskt bankväsende ordentligt fart och ökade snabbt i antal banker.¹²⁸

3.3.5.3 Islamiska banker

Islamiska banker som jobbar enligt *sharia* principer, har även andra aspekter att tänka på än räntefri verksamhet; detta är således den viktigaste delen. Islamiska banker får exempelvis inte investera i verksamheter som är involverade i spel-, pornografi- och alkoholindustrin.¹²⁹

De finansiella teknikerna som islamiska banker använder sig av (se bilaga 1) medför en partnerrelation, snarare än låntagare-långivarerelation, vilket blir fallet med en traditionell bank. I islamiska banker deltar aktieägare, sparare, låntagare och investerare på parterkskapsbasis.¹³⁰

Kontoutbudet i islamiska banker är i stort samma som traditionella banker, där sparkonton, checkkonton och investeringskonton ingår. Investeringskonton spelar stor roll för dessa banker. Investeringskonton kan ge en högre avkastning, men innehar också en högre risk. Kunder som väljer ett sådant konto har ofta andra motiv än sparande. Även om kunden behandlas som aktieägare, innebär det inte att han har inflytande över bankens verksamhet. Precis så som kunden får ta del av en eventuell vinst, får han också dela på eventuella förluster.¹³¹ Ett delat risktagande mellan islamiska banken och kunden, medför att islamiska banker löper en större risk än traditionella banker. För att minimera risken försöker bankerna ha en stor spridning på såväl utlåning som investering.¹³² Investeringskonton är ofta tidsbegränsade, vanligen mellan tre till tolv månader. Om kunden vill, kan han sedan förnya avtalet, vilket innebär att högre andel av den eventuella vinsten kommer att tillfalla honom, eftersom det finns koppling mellan hur lång tid man investerar och andelen man får i vinst.¹³³

Genom check- och lönekonton har man möjligheten att ta kostnadsfria kortsiktiga lån, vilket till en viss mån fungerar som en socialtjänst, för i de fall en person är i akut behov av pengar.

---

¹²⁶ Gardell, Mattias. *Bin Ladin i våra hjärtan*. Sid. 102-103

¹²⁷ *ibid.* s. 105

¹²⁸ *ibid.* s. 106

¹²⁹ Taylor, Michael. J. *Islamic banking*. Sid. 387

¹³⁰ Zineldin, Mosad. *The economics of money and banking*. Sid. 64

¹³¹ Samuelsson, Jan. *Islamisk ekonomi*. Sid. 53-54

¹³² Zineldin, Mosad. *The economics of money and banking*. Sid. 85

¹³³ Samuelsson, Jan. *Islamisk ekonomi*. Sid. 55

Enligt Samuelsson, stämmer denna funktion väl överens med grundtanken med den religiösa skatten, *zakat*.¹³⁴ En nackdel med islamiska banker är att kunderna väljer att investera kortsiktigt i investeringsfonderna. Detta leder till att även bankerna satsar kortsiktigt. Ännu en faktor som försvårar den islamiska bankens möjligheter att konkurrera med räntebaserade banker, utanför icke-islamisk miljö, är ogynnsamma skattesituationer. Då den islamiska bankens avkastning vederfars i form av vinst och ej ränta, innebär det vanligen en ofördelaktigare beskattning.¹³⁵ ”De islamiska bankernas ekonomiska resultat är i vissa avseenden svåra att direkt jämföra med västerländska banker, men vad gäller avkastning på arbetande kapital kan de väl mäta sig med räntebaserade banker”. Det finns också data som visar att avkastningen är högre i många islamiska banker.¹³⁶

Enligt Samuelsson har islamiskt ekonomi influerat västliga marknadsekonomierna och efterfrågan kommer att öka mer under den närmaste tiden framför oss, vilket beror på att fler efterfrågar etik; vilken erbjuds av islamiska banker. I väst finns knappt någon fokus på etik, och i den mån det existerar, är det underordnad vinstaspekten. Det är kopplingen mellan etik och ekonomi som kan göra islamiska banker attraktiva i väst. Vissa muslimska ekonomer hävdar nämligen att islamisk ekonomi både leder till andlig och materiell rikedom.¹³⁷ Det ökade intresset för islamiska bankers etablering utanför muslimska länder, kan främst skönjas i USA. Enligt Samuelsson kan denna utveckling kopplas till ökande intresset bland USA's svarta, där de använder islam som ideologiskt vapen mot kriminalitet, droger och vit överhöghet.¹³⁸

---

¹³⁴ Samuelsson, Jan. *Islamisk ekonomi*. Sid. 53

¹³⁵ *ibid.* s. 68

¹³⁶ *ibid.* s. 152

¹³⁷ *ibid.* ss. 143-149

¹³⁸ *ibid.* s. 48

3.4 Svensk räntekritik

3.4.1 Svenska partier som arbetar mot ränta

Av de svenska politiska partierna, är det emellertid Miljöpartiet som är det största partiet, som arbetar för en räntefri ekonomi. Man har nyligen fört in denna diskussion i partiprogrammet, i vilket man kan finna följande: ”Vårt långsiktiga mål är en ekonomi utan ränta”.¹³⁹ Mer än det beskrivs inte om ränta och räntefri ekonomi. Det är således ett annat politiskt parti, nämligen Enhet, som jobbar hårdare för att slopa ränta och med tiden få ett samhälle som fungerar utan ränta.

Enhet är ett litet politisk parti som bildades 1990. Partiet har deltagit i två riksdagsval, 1991 och 1994, och fått 888 respektive 2003 röster.¹⁴⁰ Partiet tycker att dagens ekonomiska och politiska system ger ringa hopp om förskönade livsvillkor för framtiden. Tillstånd som exempelvis ekologiskt missbruk, arbetslöshet och ekonomisk nedgång, är resultatet av hur människor mår. ”Samhällets tillstånd och utvecklingsnivå är alltid en spegel av individernas”.¹⁴¹

Ekonomi bör anpassas till naturlagarna och de kretslopp som råder. Enhet förespråkar en ränte-, inflations- samt spekulationsfri ekonomi, där pengar enbart används som bytesmedel. Partiet anser att pengar uppfanns just för detta syfte och inte för att man skall tjäna pengar på pengar. Räntespiralen leder idag till negativa konsekvenser för samhället, näringslivet och människorna. Ränta-på-ränta effekten orsakar inflation, vilket i sin tur leder till att penningmängden ständigt ökas av Centralbanken. En logisk följd enligt Enhet blir att samhällets behov av pengar ökar. Behovet tillfredsställs bland annat genom att de som redan har pengar och är rika, lånar ut sina pengar till fattiga, mot ränta.¹⁴²

Enligt Enhet är detta girighet, vilket i sin tur beror på att dagens människor blivit programmerade av negativa aspekter. Det är således neoklassiska skolans behov av vinstmaximering, som lett till att människans naturliga egenskaper, som exempelvis solidaritet, omsorg och respekt gått förlorad. Enligt Enhet har neoklassiska skolan en inbyggd skevhet, som bör ersättas.¹⁴³ Människor behöver emellertid en attitydförändring och omprogrammering, där utgångspunkten är kärlek och solidaritet.¹⁴⁴ ”En sådan attityd kommer ur insikten att vi alla är ömsesidigt beroende av varandra och att vi inte längre kan tillåta oss att agera utifrån kortsiktiga perspektiv där delar av helheten gynnas på andra delars bekostnad”.¹⁴⁵

Enhet eftersträvar att successivt skapa en skuldfri ekonomi, genom att sanera statsskulden. Man skall kunna låna räntefritt i en såkallad folkets bank, och satsa på kvalitativ inhemsk produktion. Basbehoven skall Sverige producera själv. Räntefria lån kommer att göra det lättare för småföretagare att etablera sig i mindre orter, och medföra positiva aspekter för jordbruk och landsbygd. Nya ekonomiska systemet, kommer leda till att varje individ kommer

---

¹³⁹ Miljöpartiets partiprogram. Sid. 19

¹⁴⁰ Enhets partiprogram. Sid. 1

¹⁴¹ ibid. s. 4

¹⁴² ibid. ss. 18-19

¹⁴³ Renström, Johan. *En räntefri, inflationsfri och ekologiskt anpassad ekonomi*. (Tidsfaktorekonomi) Sid. 1-5

¹⁴⁴ Enhets partiprogram. Sid. 14-16

¹⁴⁵ ibid. s. 6

att kunna skaffa sig mat, kläder och bostad, genom sitt eget arbete och utan bidrag och fördyrande räntekostnader.¹⁴⁶

Med hjälp av den räntefria ekonomin skapar vi förutsättningar för småskalighet och naturliga odlingsformer. Härmed kan också jordbruk och landsbygd fortleva och det blir möjligt för fler människor att få arbete och delta i tillverkningen, hantering och distribution av livsförnödenheter lokalt, nationellt och för export.¹⁴⁷

3.4.2 JAK – Jord-Arbete-Kapital

JAK Riksförening grundades 1965, och hämtade sina idéer från en liknande rörelse i Danmark. JAK's ändamål var, precis som nu att argumentera för räntefri ekonomi, och få blicken för räntans skadeverkningar, som de tycker är gällande. År 1993 bildade man JAK ekonomisk förening, som tog över verksamheten. Man bedrev dock verksamheten i samma inriktning som man tidigare gjort. JAK fick i slutet av 1997 banktillstånd, och startade följande år sin bankverksamhet. Det nya namnet blev således JAK medlemsbank.¹⁴⁸

Huvudkontoret ligger i Skövde, och föreningen har idag, drygt trettio tusen medlemmar. JAK arbetar som idéburen rörelse och bank, där medlemmarna får låna pengar av varandra. Det är även medlemmarna som äger JAK.¹⁴⁹ JAK är emellertid inte enda banken i Sverige som bedriver låneverksamhet utan ränta. Nordiska Sparlån är en annan bank som har liknande idéer och jobbar med samma principer som JAK.¹⁵⁰ Den senare är emellertid störst och är den rörelse i Sverige som fått mest uppmärksamhet, i både nationella- och internationella arenan.

Aspekter, som exempelvis nominell- och realränta, är bara olika benämningar på ränta; i syfte att försvara företeelsen. JAK är emot all form av ränta, men i bankens verksamhet är det rättfärdigat att kunna ta avgifter, för att täcka rörelsens kostnader. JAK är mot tanken på att människor skall tjäna pengar på varandra och på passivt ägande, däremot är det berättigat att tjäna pengar på aktivt ägande.¹⁵¹

3.4.2.1 Synen på ränta, och JAKs argument för räntefri ekonomi

Enligt JAK, styr vi allt mindre vår egen ekonomi, i dagsläget. Detta gäller för såväl enskilda individer, som för små och medelstora företag, samt för kommuner och staten. Anledningen är den alltmer ökade skulden, som gör att den ekonomiska makten successivt flyttas från låntagaren till långgivaren. Det blir således de resurstarka långgivarna, som via räntor ställer villkor.¹⁵²

Förändringen från ”spara först och köpa sedan”, övergick till att ”låna till köpet och betala sedan”, vilket i sin tur medför negativa konsekvenser för främst de fattiga och svaga. Den alltmer ökade skulden, har inneburit att utgiften för räntor har haft en motsvarande ökning. Med ränta blir rika, ännu rikare, på bekostnad av de behövande. Statens alltmer ökade skuld, leder till att man tar ytterligare nya lån, för att kunna betala räntorna. Både skulder och räntor blir således större för varje år. För året 2004 hade staten femtiotvå miljarder kronor i

---

¹⁴⁶ Enhets Partiprogram. Sid. 19-21

¹⁴⁷ ibid. s. 22

¹⁴⁸ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid 15

¹⁴⁹ ibid. ss. 7-13

¹⁵⁰ <http://www.nordspar.se/>

¹⁵¹ Intervju med Börje Johansson

¹⁵² Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 9

skuldräntor, vilket motsvarar sju procent av statens utgifter. Statens skyldighet att betala sina räntor, leder även till att man blir tvungen att skära ner på kostnader för exempelvis sjukvård, social omsorg och andra gemensamma nyttor.¹⁵³ Det är i hög grad de fattiga som påverkas mest av ränta, medan de rika tjänar på motsvarande sätt. En stor del av gåvobiståndet som betalas från de rika länderna, till de fattigare, betalas tillbaka till gåvogivarna, genom bland annat ränta på lån. Detta betyder enligt JAK, att de fattiga har bidragit till försörjningen av de rika, på bekostnad av att de själva blivit tvungen att skära ned sina offentliga budgetar, för att bland annat kunna ha råd att betala räntorna.¹⁵⁴

Om man tittar på de svenska hushållens ränteutgifter i förhållande till ränteinkomster, kan man se att nittio procent av hushållen betalar mer än vad de erhåller. Endast tio procent av hushållen får det mer än vad de betalar, vilket enligt JAK tydligt förklarar varför de rika blir rikare och de fattiga fattigare. Detta benämns av JAK som räntepump, som ideligen pumpar räntor från de mindre välbärgade till de rika. Räntepumpen leder till alltmer snedfördelning av tillgångarna, vilket med tiden underminerar ekonomin och samhällsstabiliteten.¹⁵⁵ Räntepumpen bidrar till att det kvittar hur duktig en individ är eller hur bra affärsidé han har, eftersom individen ifråga inte ges samma möjligheter till fri verksamhet, jämfört med en annan person som förfogar över mer pengar.¹⁵⁶

Precis som Kennedy, menar JAK, att räntan är inbakat i alla produkter och tjänster som vi betalar för. Detta argument kan illustreras med ett exempel, där ett matbord i trä säljs i en affär. Från början stod trädet i skogen, som sedan skogsägaren högg ned och fraktade det till sågen. När skogsägaren sålde den till sågen, vägde han in flera faktorer, när han bestämde priset. Vid sidan av sina kostnader och den vinst han lade på, vägde han in en ersättning för de räntor han har i åläggande, på grund av att hans fastighet är finansierat med lån. Dessa pålägg fortsätter fram tills den i slutändan når konsumenten. Med slopande av ränta skulle dessa pålägg försvinna, och priserna på alla varor och tjänster sjunka.¹⁵⁷ En ränteekonomi är dessutom inflationsneutralt. Vissa tror att ett samhälle inte kan vara inflationsfri, men enligt Börje Johansson, är det fel. Exempelvis har inte bönderna haft inflation, utan tvärtom, har de haft deflation. Centralbanken kan dessutom ersättas med andra alternativ. Styrrentan är nämligen inte den enda styrspaken. Det finns andra styrspak, som man kan använda sig av. En räntefri ekonomi kan dock vara tillämpligt på ett längre perspektiv.¹⁵⁸

Enligt JAK finns det tydliga brister i dagens dominerande nationalekonomiska teori, nämligen den neoklassiska. Med denna teori blev ekonomi inte längre en fråga om hushållning med knappa resurser, utan hushållning med pengar. Teorin bygger till stor grad på antaganden och värderingar som känns ohållbara. Enligt JAK är neoklassiska skolans ohållbara antaganden, exempelvis att allt kan prissättas, att allt är utbytbar, jordens resurser är obegränsade och att vi alla är nyttomaximerare.¹⁵⁹

Organisationen påstår att vi idag ofta sätter ekonomi över ekologi. Inom JAK tycker man att detta är fel och att ekologi bör vara överordnad. Många kapitalägare eftersträvar maximal avkastning. ”Med ränta-på-ränta växer finansiella kapitalet snabbare och snabbare och rätt

---

¹⁵³ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 36-38

¹⁵⁴ *ibid.* ss. 32-40

¹⁵⁵ *ibid.* ss. 44-45

¹⁵⁶ *ibid.* s. 9

¹⁵⁷ *ibid.* ss. 46-47

¹⁵⁸ Intervju med Börje Johansson

¹⁵⁹ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 21-23

som det är blir det en krasch”.¹⁶⁰ Fler börjar nu inse att vi måste hushålla med jordens knappa resurser. Ränta ger kortsiktiga investeringar, eftersom man eftersträvar en snabb avkastning, när man står inför en investeringsalternativ. I en sådan ekonomi förbrukas naturresurserna i onödan.¹⁶¹ ”I en räntefri ekonomi har man råd att göra långsiktiga investeringar och tänka i ett miljömedvetet perspektiv, eftersom ekonomin då slipper tvingas av räntekostnader som bara gynnar de allra rikaste på kort sikt”¹⁶²

3.4.2.2 Jämförelse mellan JAK medlemsbank och vanliga banker

Banken fungerar i stor grad som en länk mellan de som sparar och de som lånar. Banken ser till att hålla pengarna cirkulerande. Man kan dela in hushållen i två, de som har gott om pengar, och de som har det sämre ställt. Enligt JAK, gynnas främst den första gruppen, i vanliga banker, genom ränta-på-ränta effekten. Ränta-på-ränta effekten leder till att de som har gott om pengar får det bättre ställt, vilket finansieras med de övriga hushållens pengar, såvida att nyutlåningen fortsätter. Den grupp som har sämre ställt, har ofta lån som är större än sparkapitalet. I JAK medlemsbank ser länken ut på ett annat sätt. JAK har som mål att utlåningen och inlåning skall vara i balans, vilket innebär att alla som vill låna bidrar med ett lika stort sparande. Ju mer man sparar i en vanlig bank, desto mer ränta får man. När man däremot lånar från banken, får man betala ränta. I JAK medlemsbank förekommer ingen ränta. När medlemmarna lånar får de betala avgifter för att täcka bankens kostnader. Andra pålägg förekommer inte. Medlemsavgifter går också till att täcka bankens kostnader.¹⁶³

Fördelarna med JAK, enligt de själva, är att varken pengarnas ägare eller lånare tjänar pengar, på transaktionen, vilket blir fallet i vanliga banker. Medlemmarna står också mer i fokus, då det är de som äger banken. I ett bankaktiebolag, får aktieägarna, mer makt i takt med antal aktier de har till förfogande. I JAK medlemsbank existerar sparlånesystemet. Hur mycket en medlem får låna beror förutom kreditvärdighet, säkerhet och betalningsförmåga, på hur mycket han klarat av att prestera i sparande. Det som medlemmen lyckats spara i banken före ett lån, kallas försparande. Detta är fritt att ta ut när man önskar. ”Det medlemmen förbinder sig spara efter det att lånet är utbetalt kallas eftersparande”.¹⁶⁴ Man får inte ta ut ett eftersparande, innan amorteringen och att det är balans i sparpoäng, det vill säga låntagaren skall ha åstadkommet lika många sparpoäng som lånet krävde. Ju mer försparande man gör, desto mindre eftersparande behöver man prestera. Om man inte gjort något försparande kan man ändå ta lån, men då sker all sparande parallellt med amorteringen (se bilaga 2).¹⁶⁵

Enligt JAK, är deras bank rättvisare, eftersom ingen, i deras system kan utnyttja systemet, mer än någon annan. ”Det medlemmen inte sparar före lånet, sparar han efter att lånet är betalt”. I en vanlig bank, kan vissa kunder förhandla fram sig till bättre villkor. Småspararna får oftast låga räntor på sitt sparande medan de får betala höga räntor på sina lån.¹⁶⁶

Ännu en fördel som de pekar på, är att alla låntagare vet hur mycket pengar de varje månad skall betala till banken, eftersom amortering, eftersparande och låneavgiften är lika under hela amorteringstiden (se figur 9). För ett vanligt banklån kan man veta vilken räntesats som gäller

¹⁶⁰ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 11

¹⁶¹ *ibid.* ss. 58

¹⁶² JAK. *Därför äger vi en bank!* (JAK's ungdomsfolder)

¹⁶³ Intervju med Börje Johansson

¹⁶⁴ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 78-79

¹⁶⁵ Intervju med Börje Johansson

¹⁶⁶ Svensson, Ann-Marie. *JAK-boken*. Sid. 80

under bindningstiden, men därefter kan man inte med all säkerhet veta vad räntesatsen kommer att bli. Med JAK - lån kan man planera sin ekonomi på en längre sikt, vilket blir svårare när man tar lån från vanliga banker.¹⁶⁷

Kr

Amortering
Eftersparande
Låneavgift

Amorteringsår

Figur 9 – Amortering i JAK Medlemsbank

För låginkomsttagare kan det ekonomisk sett vara av värde att först förspara och i ett längre perspektiv planera att låna. För medlemmarna är den ekonomiska delen, ofta underordnad den rättvise- och solidaritetsfaktor som de ser i JAK. Man vet som tidigare nämnts hur mycket man blir skyldig att betala varje månad, vilket är svårare i fallet med vanliga banker. Man vet även var ens pengar går till. I en vanlig bank kan det vara svårare att ha en överblick i vilka fonder och aktier ens pengar satsas i. I JAK lånar man av varandra, och gör ingen vinning på pengar, allt är enligt de själva, ömsesidigt och solidariskt.¹⁶⁸ För unga som vill börja studera, kan det vara ekonomiskt svårt att ta JAK-lån. Börje Johansson rekommenderar i dessa fall, att först utnyttja det vanliga systemet, och exempelvis ta CSN lån, för att därefter när studierna är klara lösa detta lån och ersätta det med JAK-lån. JAK systemet är nämligen inte tänkt att vara kortsiktigt, utan den tvingar en att först spara, i syfte att åstadkomma en hållbar ekonomi, det vill säga att tänka långsiktigt. Medlemmar ansluter sig till JAK, av olika skäl. Exempelvis framhäver många, miljön som skäl, medan många andra betonar religionen som den största anledningen till att de går med i JAK. Det finns exempelvis många medlemmar som är muslimer och kristna, även om man inte med all säkerhet känner till andelen som ansluter sig till JAK, av religiösa skäl.¹⁶⁹

Det finns vissa nackdelar med JAK, jämfört med vanliga banker. JAK medlemmen kan exempelvis inte ta ut pengar från kortautomat, eller betala sina räkningar på internet. Tanken finns dock på att man även småningom skall erbjuda medlemmarna att kunna ta ut pengar från automater.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Intervju med Börje Johansson

¹⁶⁸ Intervju med Sinan

¹⁶⁹ Intervju med Börje Johansson

¹⁷⁰ Intervju med Börje Johansson

3.4.2.3 Fallstudie

I fallstudien görs en jämförelse mellan lån tagen i JAK medlemsbank och lån tagen från vanlig bank. I JAKs fall finns två varianter, där låntagaren i ena fallet presterat ett försparande som motsvarar en femtedel av lånesumman, och i det andra fallet inte presterat något sparande i förväg. Nordea har varit godtyckligt som jämförelse bank. Även i Nordeas fall har två varianter utmålats, ena med rak amortering, och den andra med annuitetslån. Lån avser 150 000 kr, och amorteras under 10 år. Beloppen är i svenska kronor.

	JAK- utan försparande	JAK - med försparande	Nordea rak amortering	Nordea annuitetslån
Låneinsats	9 000	9 000	0	0
Amortering/ månad	1250	1250	1250	855-1750
Eftersparande/ månad	1250	1004	0	0
Månadskostnad (ränta, avgift)	163	163	906-8	906-11
Första månaden (ränta, avgift)	163	163	906	906
Sista månaden (ränta, avgift)	163	163	8	11
Månadsbetalning (Ränta, avgift, eftersparande och amortering)	2663	2417	2856-1258	1761
Effektiv ränta	2,48 %	2,48 %	7,62 %	7, 61 %
Total eftersparande	150 000	120 480	0	0
Total lånekostnad	19 560	19 560	55 528	54 622

Tabell 1 – Jämförelse mellan JAK- och Nordealån

- * Låneinsatsen är på 6 % och går till att bygga upp JAK bankens eget kapital. Insatsen får man tillbaka 7-19 månader efter att lånet är slutamorterat.
- * Räntesatsen i Nordea - lånet, avser privatlån utan säkerhet. För unga mellan 18-26 år gäller en räntesats på knappt 6 %. Om man dessutom tar bil- eller bolån är räntan ännu lägre.¹⁷¹
- * Eftersparande kan man få 3 månader efter slutamorteringen.

Det är uppenbart att JAK-lån kostar betydligt mindre i jämförelse med lån från Nordea. Värt att notera är att låntagaren i JAK får betala mer per månad, eftersom individen är skyldig att efterspara, undantagsvis för den första månaden, då rak amortering i Nordea för den första månaden kostar mer än JAK lånet, och att annuitetslånet för den första månaden kostar mer än JAK lån med försparande. Fallstudien verifierar egentligen att JAK-lån är mer långsiktigt. Ju mer man har sparat tidigare, desto mindre blir månadsbetalningen, när man sedan tar lån.

¹⁷¹ <http://www.nordea.se/sitemod/default/index.aspx?pid=775662>

4 ANALYS

Det finns både likheter och skillnader mellan diverse räntekritikers argument om varför man skall ha räntefri ekonomi. På ett tidigt stadium, kan vi skönja att räntekritikerna främst lyft fram skäl och aspekter som rättvisa, etik och allomfattande religiösa- och filosofiska system. Dessa faktorer är även gällande i dagens räntekritikers argument och åsikter. Under de senaste två-tre århundraden, kan vi dock konstatera att räntekritikerna, förutom etik och rättvisa, även lyft fram andra faktorer, som skäl till att ersätta den befintliga räntekonomin, mot en räntefri ekonomi. Denna tankesätt började egentligen i stor grad, i och med Henry Georges anslutning till räntekritikerna. Han påstod nämligen att slopande av jordränta, skulle medföra att förhindra den sjunkande lönen och investeringarna. Därefter har andra räntekritiker vidareutvecklat, och redogjort för främst ekonomiska och sociala skäl som skulle bli faktum med slopande av räntekonomin.

Frågan om huruvida ägande skall gå till har också varit av central karaktär. Speciellt har de tidiga räntekritikerna använt sig av räntans konsekvenser för att rättfärdiga respektive fördöma privatägande. Således har kritik riktats mot olika tankesätt. Det har inte varit ovanligt att fördöma kapitalism, och då har räntekritikerna många gånger använt sig av ränta, och räntefriverksamhet som ett medel, för att nå sina mål. De olika skolorna har ständigt kritiserats av de kommande räntekritikerna. En tid efter klassiska skolans inträdande, har räntekritikerna varit relativt snabba med att möta skolans idéer och kritisera dem. På samma sätt har det även blivit med den neoklassiska skolan. Denna skola har emellertid fått stå större kritik, av såväl inhemska, som utländska räntekritiker. De största räntekritikerna av neoklassiska skolan, är emellertid Margrit Kennedy, det svenska partiet Enhet och den svenska rörelsen JAK.

Några av kritikerna, har vid sidan av att kritisera ränta, även riktat kritik mot penningssystemet. Detta har medfört att förslaget om hur man kan uppnå en räntefri ekonomi, varit skiftande, beroende på om vad för ställning den aktuella personen eller organisationen har intagit. Margrit Kennedy föreslår exempelvis ett system där pengar förlorar värde, medan JAK förespråkar ett annat system.

Religionerna har främst haft etiska och rättvisa som argument till att avskaffa räntan. Inom alla undersökta religionerna har slopande av ränta varit ett medel eller redskap för att nå ett speciellt mål. Lyder man högre maktens förbud, kommer man enligt religionerna på något sätt få en vinning. Ibland kan det vara i form att man efter döden, får speciella förmåner. Att följa dessa regler och förbud, kan även enligt religionerna medföra att man i detta liv får positiv respons. Skälen är ofta i enighet med övriga räntekritiker. Som ett exempel kan nämnas att många inom islam, menar att slopande av ränta kommer att medföra en bättre inkomstfördelning och ökande investeringar. Sinsemellan religioner förekommer även diverse skillnader. Till skillnad från övriga religioner, är frågan om ränta, i hinduismen och buddhismen, speciellt riktad till de religiösa auktoriteterna, och således mindre till lekmän. Stora grupper inom judendom och kristendom, har idag släppt kravet på ett ränteförbud, medan man inom islam försöker hålla hårdare på förbudet. Man har även inom religionens sfär försökt använda sig av räntefrågan, i syfte att legitimera en viss sak eller att öka statusen för ett specifikt ändamål. Makten i Saudiarabien har exempelvis använt vissa aspekter, därav ränteförbudet i syfte att legitimera sin makt. Liknande strävan finns inom kyrkan, även om det skiljer sig åt. Vissa präster försöker återinföra ränteförbudet i syfte att återigen höja kyrkans status.

De senare räntekritikerna har ofta framhåvt, vikten av räntefri ekonomi, i syfte att åstadkomma en bättre miljö, där man tänker långsiktigt. Senast har Miljöpartiet gett sig in i denna debatt. I viss mån försöker räntekritikerna till och med att stimulera människor att tänka och placera lång siktigt. Praktikfallen i JAK, stryker detta, men tittar man på islamiska banker, konstaterar man ganska snabbt, att detta fenomen är ett undantag. Kunderna i dessa banker placerar nämligen, oftast kortsiktigt. Vidare förekommer stora likheter mellan JAK och Margrit Kennedy, då det gäller framläggandet av skälen till varför man skall slopa ränteekonomin, och ersätta den med räntefri ekonomi. Den största konsekvensen som räntekritikerna har sett med ränta, är emellertid att den leder till en snedinkomstfördelning.

Religionernas och ekonomins påverkan på varandra är påtaglig och kan spåras långt tillbaka i tiden. De ändrade förutsättningarna i ekonomin, har lett till att vissa av religionerna släppt kravet på ränteförbudet. Å andra sidan har ekonomiska förutsättningarna och organisationerna påverkats påtagligt av religionerna. Religiösa dogmer har varit så påfallande att ekonomiska organisationer, som exempelvis banker, anpassat sig till de religiösa läroren. Således kan vi konstatera att gränsen mellan religion och den ekonomiska sfären, inte är klar. En analys av JAK medlemsbank, visar att medlemmarna har olika skäl till att ansluta sig till denna bank, varav religion är ett skäl.

5 SLUTSATS

Räntekritikernas största skäl till att slopa räntan, är utan tvekan att det blir mer rättvis med en räntefri ekonomi. Då det gäller rättviseaspekten, avser man att ränta leder till att de personer som redan har gott om pengar gynnas till förmån för fattigare delen av folket, och avser vidare att det inte skall gå att tjäna pengar på pengar. Jag tror att alternativet till räntekonomin, skulle medföra en rad olika positiva aspekter, men jag tror att det är väldigt svårt att tillämpa en sådan ekonomi och att det eventuellt skulle ta flera årtionden att applicera den.

Det finns några delar i JAKs verksamhet som jag tycker har brister. Deras sparlånesystem har som syfte att vara lika bra för alla medlemmar, och att ingen skall dra nytta av detta system. I praktiken är det medel- och höginkomsttagare som har råd att låna i JAK eftersom månadsbetalningarna blir relativt stora. Det kan dock tyckas vara skönt med en JAK – lån eftersom man vet hur mycket man varje månad är skyldig att betala under hela amorteringstiden. Det kan även tyckas att många ser positivt på att man en tid efter att amorteringen är slut, får en summa pengar, som man presterat i form av sparande under amorteringstiden. Medlemsökningen i banken är relativt konstant. Ett undantag kunde skönjas under bankkrisen. Då medlemmarna lånar av varandra, tror jag att problem och svårigheter skulle uppstå, om medlemsökningen skulle öka på ett markant sätt. En sådan ökning kan eventuellt bli ett faktum, om en liknande kris skulle inträffa eller om marknadsräntorna skulle öka med några procentenheter. I dagsläget, tror jag att en sådan risk är rätt så liten. JAKs system är således bra för individer som kommer att låna pengar i ett längre perspektiv, medan systemet för unga och de personer som inte presterat ett försparande inte gynnas på samma sätt. För en individ blir det inte ekonomiskt fördelaktigt, om personen i fråga inte planerar att låna pengar från banken. Den ekonomiska aspekten kommer oftast i andra hand, samtidigt som medlemmarna oftast framhäver andra aspekter som mer relevanta och viktiga. Det är ofta principen om ränta man är emot, och tycker att det är fel att tjäna pengar på pengar.

Även beträffande islamiska banker ser jag brister, vid sidan av sådant som redan tagits upp i uppsatsen. Partnersförhållandet ställer speciella krav, på bankens ”kunder”. De får emellertid engagera sig i själva affären, och följa upp processen. Islamiska banker är relativt unga, och jag tror att det inom närmaste åren, kommer ge indikationer på hur framgångsrika eller vilka brister som de har. Några av finansteknikerna som används har bemötts med kritik. Jag tror att det inom närmaste tiden, kommer att utvecklas flera finanstekniker.

Inom religionens sfär, förekommer som tidigare nämnts två motiv till att man bör avskaffa räntan. Det ena motivet leder till sådana aspekter, som i alla fall i dagsläget är omöjligt att verifiera och kontrollera. Det är sådana saker som handlar om exempelvis livet efter döden. Detta har med en individs tro att göra. Andra motivet är sådant som i stort liknar övrigt räntekritik, och sådant som man åtminstone med sitt förnuft kan uttala sig om.

I regel tycker jag att räntekritikerna har redogjort och lagt fram sina åsikter och ståndpunkter, på ett bra sätt, med diverse belägg, hämtade från bland annat statliga instanser. För vissa förekommer dock diverse brister, då det alltid inte läggs upp på ett övertygande sätt. Exempelvis lägger Dieter Suhr ett förslag på en förbättring, men han inbakar enbart sedlar och mynt, till att inkluderas till begreppet pengar. Han uttalar sig inget om diverse andra betalningsmedel, som exempelvis värdecheck och så vidare. Det sagda är även gällande för andra räntekritiker. På liknande sätt menar Margrit Kennedy att det är exempelvis barn och kvinnor som drabbas hårdast av ränta, och att slopande av den, skulle bidra till jämställdhet.

Dessa påståenden är för vaga och hon behöver således få stöd för det sagda på ett bättre sätt. Hon menar vidare att en räntefri ekonomi skulle leda till stabilitet och att seriösa investerare tycker om stabilitet. Man kan både diskutera huruvida en total räntefri ekonomi kommer leda till mer stabilitet och även diskutera om seriösa investerarna verkligen är mer intresserade av stabilitet. Många av dem tycker säkert så, men är det inte väl vågat av Kennedy att generalisera och påstå att många tycker så eller så? Hon får gärna tro och tycka som hon vill men då krävs det att hon har belägg och stöd för sin sak. Den upplagda åsikten måste stödas på ett bättre sätt, om det alternativa ekonomiska systemet skall ses som trovärdig och logisk. Som tidigare nämnts, har annars förespråkarna för räntefri ekonomi, redogjort bra för sina ståndpunkter.

5.1 Rekommendationer avseende vidare arbete

Man stöter sällan på alternativet till ränteekonomi; vilket leder till att det finns en hel del att undersöka om detta fenomen. I min uppsats hade jag en relativ bred frågeställning, detta främst för att få uppsatser har skrivit inom detta område. Man kan emellertid ha en preciserad frågeställning, i sitt kommande uppsatsskrivande. Frågor och ämne att besvara skulle kunna vara följande: Räntelån (räntefri lån) ur hushållens och småföretagarens synvinkel. Det skulle även vara av intresse att försöka reda ut hur en eventuell räntefri ekonomi, skulle finansieras, och i synnerhet om det ens är möjligt.

6 KÄLLFÖRTECKNING

6.1 Tryckta källor

- Bibelkommissionen (1999) *Bibel 2000*. Göteborg: Cordia AB.
- Ejvegård, Rolf (2003, 3'e upplagan) *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Gardell, Mattias (2005). *Bin Ladin i våra hjärtan*. Stockholm: Leopard förlag.
- Gustavsson, Bengt (2004, 3'e upplagan) *Kunskapande metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Hattstein, Markus (1999) *Världens religioner*. Könemann: Replik AB.
- Hässel, Leif mfl. (2001, 3'e upplagan) *De finansiella marknaderna i ett internationellt perspektiv*. Kristianstad: SNS.
- Kennedy, Margrit (1993). *Pengar utan ränta och inflation*. Göteborg: Korpen.
- Kennedy Margrit (1989). *Ekonomi utan ränta och inflation*. Göteborg: Korpen.
- K.V. Zetterstéen (1996) *Koranen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Lundgren, Svante (2005) *Religiös och sekulär judendom i modern tid*. Åbo: Åbo Akademi.
- Myhrman, Johan (1988, 5'e upplagan) *Kreditmarknad och penningpolitik*. Kristianstad: SNS.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003 3'e upplagan) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Pålsson Syll, Lars & Lingärde, Svante (2000:1). *Ekonomi utan ränta – En teoriehistorisk undersökning*. Jönköping: Tryckeri AB Småland Quebecor.
- Pålsson Syll, Lars (2001). *Den dystra vetenskapen*. Stockholm: Atlas.
- Pålsson Syll, Lars (2002, 3'e upplagan). *De ekonomiska teoriernas historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Samuelsson, Jan (2000). *Islamisk ekonomi*. Lund: Studentlitteratur.
- Sandelin, Bo mfl. (2001). *Det ekonomiska tänkandets historia*. Borås: SNS.
- Svensson, Ann-Marie (2005) *JAK boken – om räntefri ekonomi och ekonomisk frigörelse*. Skinnskatteberg: AHL Originahl.
- Trost, Jan (1993) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Wilson, Rodney & Henry, Clement (2004). *The Politics of Islamic Finance*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Zineldin, Mosad (1990). *The economics of money and banking*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

6.2 Artiklar och tidsskrifter

Blanc, Jérôme. Free Money for Social Progress: Theory and Practice of Gesell's Accelerated Money; *American Journal of Economic & Sociology*. Oct98, Vol. 57 Issue 4, p469-483

Dillard, Dudley. Silvio Gesell's Monetary Theory of Social Reform; *American Economic Review*. Jun42, Vol. 32 Issue 2, p348-352

Dudley, Nigel. A year of expansion and innovation; *Euromoney*. Feb2005, Vol.36, Issue 430

Economist. Forced Devotion; *Economist*. 02/17/2001, Vol.358, Issue 8209

Gamoran, Hillel. The Biblical Law against Loans on Interest; *Journal of Near Eastern Studies*. Apr1971, Vol.30 No.2, p127-134

JAK. Därför äger vi en bank!; *JAK's ungdomsfolder*. (Kan även laddas ner från hemsidan)

Meislin, Bernard J. & Cohen, Morris L. Backgrounds of the Biblical Law against Usury; *Comparative Studies in Society and History*. Apr1964, Vol.6 No.3, p250-267

Onken, Werner. *The Political Economy of Silvio Gesell: A Century of Activism*; *American Journal of Economic & Sociology*. Oct2000, Vol. 59 Issue 4, p609-622

Renström, Johan. En räntefri, inflationsfri och ekologiskt anpassad ekonomi; *Tidsfaktorekonomi*. Utgiven av Enhet

Taylor, Michael. J. Islamic banking; *American Business Law Journal*. Winter2003, Vol.40 Issue40, p385-416

6.3 Internetkällor

<http://www.kyrkanstidning.com/arkiv/bilagor/jmk2001/rreligion.html>

http://www.kyrkanstidning.com/opinion/debatt46/debatt46_04.asp

http://www.kyrkanstidning.com/opinion/debatt/2005/debatt31/debatt31_3.asp

<http://di.se/Nyheter/?page=%2fAvdelningar%2fArtikel.aspx%3fO%3dIndex%26ArticleId%3d2005%5c04%5c25%5c141488%26src%3ddi>

http://www.kyrkanstidning.com/opinion/debatt/2005/debatt45/debatt45_08.asp

<http://www.jlaw.com/Articles/ribis1.html>

Enhets partiprogram. Hämtad den 25 april 2006 från
http://www.enhet.se/home/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=27

JAK Medlemsbank. Hämtad den 15 april 2006 från <http://www.jak.se/>

Miljöpartiets partiprogram. Hämtad den 04 maj 2006 från <http://www.mp.se/>

Nordea. Hämtad den 14 april 2006 från <http://www.nordea.se/>

Nordiska Sparlån. Hämtad den 12 april 2006 från <http://www.nordspar.se/>

Riksgäldskontoret. Hämtad den 27 april 2006 från <http://www.rgk.se/>

Statistiska centralbyrån. Hämtad den 05 maj 2006 från
http://www.scb.se/templates/Amnesomrade____3497.asp

Wikipedia den fria encyklopedin. Hämtad den 11 april 2006 från
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Huvudsida>

6.4 Muntliga källor

Berglie, Per-Arne (Stockholms universitet, Stockholm) 2006-04-12 [telefonintervju]

Drougge, Per (Zenbuddistiska Samfundet, Stockholm) 2006-04-24 [telefonintervju]

Greisman, Chaim (Chabad Lubavitch, Stockholm) 2006-04-27 [telefonintervju]

Johansson, Börje (JAK medlemsbank, Skövde), 2006-05-05 [intervju]

Linea (medlem i JAK, Stockholm), 2006-04-20 [intervju]

Sinan (medlem i JAK, Stockholm), 2006-04-19 [intervju]

Bilaga 1

Finanstekniker som används i islamiska banker

Islamiska banker har ett antal grundläggande principer som de har till sitt förfogande. Dessa finansiella tekniker ersätter ränteförfarandet.

1. *Murabaha* (Financing on a "Cost-Plus" Basis)

Murabaha är en typisk finansteknik, där banken arbetar som mellanhand. Banken köper in en produkt för kundens räkning, som man sedan säljer vidare till kunden, för ett högre pris. I priset ingår förutom produktens kostnad, ett pålägg för vinst. Kunden gör avbetalningar till banken, tills priset är betalt. Inga andra avgifter och kostnader tillkommer, än det som man avtalat.¹⁷² För att denna teknik inte skall betecknas som ränta, krävs att banken verkligen köper produkten, och att kunden inte binds av ett juridiskt giltigt kontrakt, som säger att personen i fråga måste köpa den aktuella produkten. Risker finns således att kunden i efterhand vägrar att köpa den aktuella produkten av banken. Tekniken har kritiserats för att likna ränteförfarandet.¹⁷³

2. *Musharaka* (Partnership Arrangement)

Musharaka innebär ett partnerskap, där både bank och kund bidrar med kapital, och där både mer eller mindre är involverad i projektet. Både bank och kund, blir således delaktiga av den vinst eller förlust, som samarbetet resulterar i. Banken är alltså inte bara finansiär, utan även involverad i projektet.¹⁷⁴

3. *Mudaraba* (Venture Capital Transaction)

Mudaraba tekniken innebär ett kontrakt mellan två aktörer, den vilande partnern, och den arbetande partnern. Den förstnämnda tillhandahåller kapital och den arbetande partnern använder kapitalet på ett sådant sätt som parterna kommit överens om. En eventuell vinst eller förlust delas mellan parterna på ett i förväg bestämt sätt. Det är dock viktigt att det rör sig om fastställda andelar och inte belopp. Investeraren kan i värsta scenariot förlora det kapital han satsat. I praktiken innebär det att en person sätter in pengar i bankkonto, och får andelar av bankens eventuella vinst, medan en förlust innebär att individen i fråga drabbas att han förlorar en viss del av satsade kapitalet. Till skillnad från exemplet, kan även banken stå som långivare.¹⁷⁵

4. *Ijara* (Leasing)

En fjärde finansieringsform som tillämpas är leasing. Det finns några punkter som man måste följa, för att denna teknik skall uppfattas lagenlig. Banken kan köpa en bil som de sedan leasar till en privatperson eller företag. "Leasingavgiften skall inte beräknas från den kapitalmängd banken skjutit till i affären genom att köpa bilen, eftersom det då kan uppfattas som ränta".¹⁷⁶ Man skall istället grunda avgiften på den lönsamhet den aktuella objektet kan innebära för leasingtagaren. Ett annat villkor är att det i kontraktet bör stå vad den aktuella produkten skall användas till, och vem/vilka användaren/användarna är. Om leasingtagaren

---

¹⁷² Taylor, Michael. J. *Islamic banking*. Sid. 395

¹⁷³ Samuelsson, Jan. *Islamisk ekonomi*. Sid. 58

¹⁷⁴ *ibid.* s. 57

¹⁷⁵ *ibid.* s. 56

¹⁷⁶ *ibid.* s. 60

sedan vill köpa produkten, skall priset bestämmas vid kontrakt periodens slut, och således inte vid ett tidigare tillfälle.¹⁷⁷

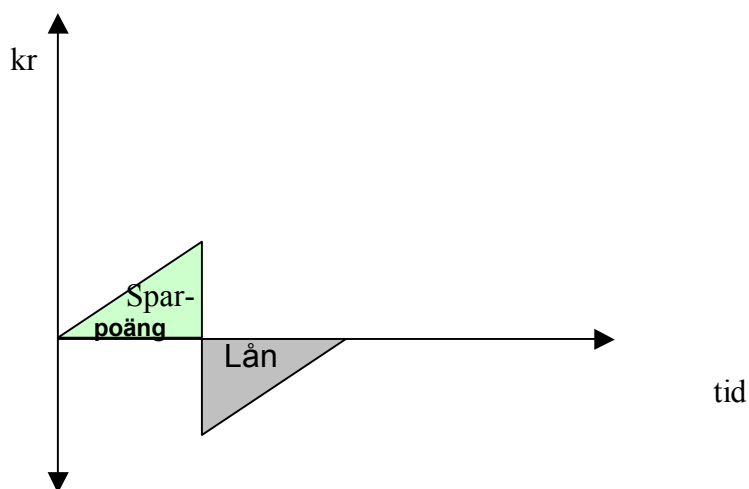
En annan låneform som förekommer i vissa islamiska banker är såkallade *Quard ul hasan*. Det är ett räntefritt lån som ges till särskild behövande privatpersoner och företagare. Låntagaren behöver bara betala tillbaka det lånade beloppet. Rent ekonomiskt är detta belastning för banker, speciellt då inflationen är hög. Enligt Samuelsson är denna låneform lönsamt i ett längre perspektiv, eftersom välbärgade muslimer tenderar se banken som religiös seriösa, och lockas bli kunder i dessa banker. Det finns också en rad banker som lånar ut pengar och erhåller förutom själva utlånade beloppen, en avgift som består av bankens arbetsinsats och en kompensation för inflation.¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ Samuelsson, Jan. *Islamisk ekonomi*. Sid. 60-61

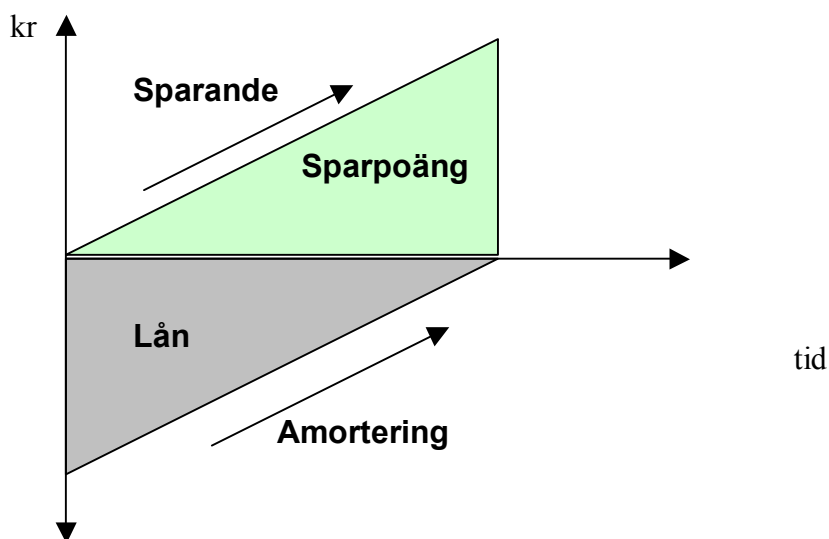
¹⁷⁸ *ibid.* ss. 62-63

Bilaga 2

Figur 10 – Sparlånesystemets grund

Gröna triangeln belyser sparandet i banken. Denna sparande kan ske regelbundet (exempelvis 700 kr varje månad), engångsinsättning eller oregelbundet sparande. Sparandet genererar sparpoäng. Dessa sparpoäng som erhålls ger möjligheten till lån utan ett fortsatt sparande. Ytan på triangel för lånet i figuren blir då lika stor som triangel för sparandet, vilket betyder att lånet förbrukar lika många sparpoäng som sparandet gav.¹⁷⁹

Figur 11 – Sparlånesystemet

Lån kan även fås om inget sparande gjorts. All sparande sker då parallellt med amorteringen. Om exempelvis amorteringen blir 1000 kr, blir även sparande 1000 kr. Det finns ett antal mellanformer mellan figur 10 och figur 11.

¹⁷⁹ <http://www.jak.se/>